

HERITAGE IMPACT ASSESSMENT

Karlskrona kulturhus

2022-05-31

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Inledning och bakgrund	3	HERITAGE IMPACT ASSESSMENT	45
Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona	7	Beskrivning av det reviderade förslaget	47
Bebyggelsedatering	14	Vyer för att bedöma påverkan - sekvens	51
Beskrivning av världsarvsvärdet OUV – Outstanding Universal Value	19	Vyer för att bedöma påverkan - distansvyer	54
Attribut som förmedlar OUV av relevans	21	Vyer för att bedöma påverkan - närvyer	61
Beskrivning av attribut - autenticitet	22	Vyer från vilka förslaget inte är synligt	74
Beskrivning av attribut - integritet	33	Sammanfattning - Heritage Impact Assessment	77
Historiska avbildningar av Karlskronas siluett	36	Impact Assessment graf	80
Karlskronas siluett - nuläge	42	Källor	81
		Bilagor	81

PROJEKTINFORMATION

Beställare: Karlskrona kommun

Nyréns kulturmiljö:

Mattias Eklund, byggnadsantikvarie, sakkunnig certifierad kulturvärden (KUL2)

Urban Nilsson, byggnadsantikvarie, sakkunnig certifierad kulturvärden (KUL2) - granskning

Fotografier och grafik där inget annat anges: Mattias Eklund

Arkivbilder: Blekinge museum, om inget annat anges.

Omslagsbild: Visionsbild av Dortre Mandrups förslag till kulturhus. Rendering: MIR

Inledning och bakgrund

2006 - 2016 - Bakgrund

Karlskrona kommun har haft formaliserade planer på att bygga ett kulturhus sedan 2006, då en styrgrupp tillsattes. Under 2009 genomfördes omfattande medborgardialoger och en vision för kulturhuset togs fram. Flera olika platser undersöktes. En plats vid Borgmästaregatan föreslogs, men uteslöts eftersom det skulle kräva en rivning av en byggnad från 1885. Efter att vårdcentralen i det tidigare postkontoret dömts ut av hälsoskäl 2015-16 undersöktes möjligheten att placera kulturhuset på dess plats, i dialog med länsstyrelsen. Ett starkt vägande skäl var att genom en placering av ett kulturhus på denna plats så skulle Stortorget som kulturnav i staden stärkas, samt att projektet skulle kunna bidra till att avhjälpa torgets konstaterade stadsmässiga brister; 2007 tog Gehl Architects fram en strategi för stadsutveckling i Karlskrona. Strategin lyfter fram torget som centralt för den historiska berättelsen om staden samt att kvalitén på de offentliga ytorna behöver stärkas. Som fortsättning på Gehls strategi gjorde Sweco en utredning 2010 om utveckling av Stortorget. Swecos utredning betonar bl.a. att Stortorget haltar som barocktorg eftersom det inte är tillräckligt inramat åt söder. Enligt Swecos förslag skulle en trädrad planteras framför vattenborgen och posten-

huset för att bättre definiera torget mot söder. I och med en föreslagen placering av ett kulturhus på platsen skulle både kvalitén på de offentliga ytorna samt torgets inramning kunna stärkas.

Utredningar i samband med planeringsarbetet

Under 2016 – 17 togs en antikvarisk förundersökning av den befintliga byggnaden fram, vilken följdes av en kulturhistorisk konsekvensanalys avseende påverkan på riksintresset samt en HIA - Scoping report för projektet.

2016 - Posthuset - antikvarisk förundersökning

Den första utredningen som genomfördes var en antikvarisk förundersökning av det tidigare posthuset. Byggnaden saknade formellt skydd men då den hade pekats ut i Blekinge museums inventering 1994 bedömdes det prelimärt finnas kulturhistoriska värden att ta hänsyn till. Inventeringen innehöll inte information om varför byggnaden hade tagits med eller vilka egenskaper som skulle skyddas; inventeringen hade mer karaktären av ett vägledande dokument vilket markerar byggnader som potentiellt skulle kräva hänsyn avseende dess kulturhistoriska värden i olika utvecklingsprocesser.

Förundersökningen konstaterade att det tidigare posthuset hade genomgått omfattande förvanskande förändringar och att dess kulturhistoriska värde ligger i den dokumenterade anpassningen till den historiska kontexten och den väl genomförda nyrealistiska arkitektur som fasaden mot torget visar. Övriga fasader har ett begränsat kulturhistoriskt värde. Interiört saknar byggnaden kulturhistoriska kvalitéer.

Utredningen följdes av en konsekvensanalys av en rivning utifrån relevant lagstiftning. Konsekvensanalysen konstaterade att en rivning skulle innebära negativ påverkan på kulturmiljön lokalt men att påverkan inte bedömdes riskera påtaglig skada på riksintresset.

2017 - Första versionen av HIA

Nästa steg i utredningsarbetet var en Heritage Impact Assessment, en första version av föreliggande rapport. Rapporten genomfördes under första halvan av 2017, då världsarvsvärdet specificerades och attribut tolkades ut från Karlskronas RsoOUV-dokument. Rapporten kan i stora delar beskrivas som en *Scoping report*, ett första steg i en HIA-utredning som beskrivs i Guidelines-dokumentet.

Under arbetet med rapporten fanns inget förslag att utgå ifrån. Däremot fanns krav på antalet kvadratmeter ett nytt

kulturhus skulle kräva för att tillgodose de funktioner som önskades, och i den tidiga versionen vägdes utpekade attribut mot en enklare volymstudie av skisskaraktär.

Slutsatser av utredningarna 2016-2017

Utredningarna konstaterade att projektet potentiellt innebar vissa negativa konsekvenser för kulturmiljön, men även en del positiva. Länsstyrelsen yttrade sig och gjorde utifrån de utredningar som tagits fram bedömningen att posthuset kunde rivas utan att världarvsvärdet påverkades.¹ Utöver detta konstaterade länsstyrelsen att platsen var bra för ett kulturhus och att Stortorget som offentligt rum skulle stärkas, samt att det skulle innebära en positiv effekt att kvarteret bebyggdes fullt ut. Yttrandet finns med som bilaga sist i detta dokument.

2019 - Arkitekttävling

2017 färdigställdes dokumentet Fördjupat kunskapsunderlag för riksintresset för kulturmiljövård Karlskrona [K15], beställt av Länsstyrelsen i Blekinge. I dokumentet angavs följande riktlinje för tillkommande bebyggelse vid Stortorget: ”Vid nybyggnation bör offentliga byggnader eller andra öppna och tillgängliga byggnader prioriteras runt

¹ Yttrande DNR 436-1503-17

Inledning och bakgrund

Stortorget framför t.ex. bostadshus. Nya byggnader kring torget bör utformas med en hög arkitektonisk ambition och i skala underordna sig kyrkorna och rådhuset.”

Våren 2018 beslutade regeringen om propositionen ”Politik för gestaltad livsmiljö” och riksdagen om ett nytt mål för arkitekturområdet. I propositionen anges bland annat att ”Kommuner och landsting bör agera föredömligt som beställare i skapandet av offentliga miljöer, i byggande och förvaltning, för att utforma och förvalta livsmiljöer med allsidig hållbarhet och hög kvalitet. Kommunerna har också ett särskilt ansvar att agera som förebild vid skapandet av allmänna platser och vid lokalisering av kommunala verksamheter.” Utifrån den nya arkitekturpolitiken, riktlinjerna i kunskapsunderlaget för riksintresset samt den föreslagna platsens mycket känsliga läge i förhållande till riksintresset och världsarvet, beslutade kommunen att låta genomföra en internationell arkitekttävling med tydligt formulerade förutsättningar, för att få det bästa möjliga utfallet ur ett arkitektoniskt perspektiv.

Under 2019 genomfördes arkitekttävlingen där ett vinnande förslag, ritat av Dorte Mandrup A/S korades bland ett antal tävlingsbidrag från utvalda internationella kontor. Förslaget bedömdes

av juryn vara det som bäst tillgodosåg de kulturhistoriska förutsättningar som tävlingsprogrammet ställde upp, utan att göra avkall på byggnadens innehåll eller den arkitektoniska gestaltningen.

2019 - Andra versionen av HIA

En andra version av HIA initierades efter att det vinnande förslaget hade valts ut i april 2019. Med ett faktiskt förslag till hands kunde dess påverkan på världsarvets attribut studeras med hjälp av digitala verktyg som 3D-modeller och fotomontage. Denna version av HIA lämnades in till kommunen 2019-12-09. Rapporten pekade dels på de positiva effekter som ett exploaterande av tomten med den önskade användningen skulle innebära, men även på risker kopplade till byggnadens höjd, och att förslaget potentiellt utmanade torgets kyrkors dominans från historiskt viktiga vupunkter på distans.

Kommunen valde att gå vidare med förslaget och söka bygglov.

2020 - Kritik av förslaget

Efter att det inlämnade bygglovet överklagats till Länsstyrelsen begärde de att Riksantikvarieämbetet yttrade sig avseende förslaget, vilket de gjorde i oktober 2020 (Dnr RAÄ-2020-1804).

Yttrandet bedömde förslaget ur tre parallella perspektiv, och dess sammanfattande bedömning var som följer:

“Från kulturmiljöperspektiv leder rivningen av posthuset till minskade kulturmiljövärden i bebyggelsemiljön kring torget. En tillkommande byggnad som avviker betydande i skala, takform och fasadmaterial bryter med den välbevarade kulturmiljön där tidigare tillägg kring torget anpassats mer till den historiska miljön.

Riksintressets uttryck skadas och försvagas men det innebär inte en påtaglig skada. Riksantikvarieämbetet anser dock att den tillkommande byggnaden kan anpassas bättre till riksintressets uttryck så att skadan minimeras.

Påverkan på världsarvets särskilt stora universella värde avgörs av Unescos världsarvskommitté men Riksantikvarieämbetet ser det som troligt att världsarvet påverkas negativt även om kulturhusets funktionalitet också tillför positiva värden till stadsmiljön.”

I februari 2021 yttrade sig även ICOMOS (Ref.: CLT/WHC/EUR/21/13143).

ICOMOS yttrande kan sammanfattas i följande stycke:

“The vertically large structure of the planned Cultural Arts Centre in the very vicinity of Fredrickschurch would have a negative impact on the historic structures, and would also adversely affect the traditional historic small-scale buildings and the dialogue between the historic blocks and the public space. Moreover, the proposed building shape conflicts with the more traditional and regular forms of the surrounding historic buildings and would change the historic townscape and the structures of the historic town plan in the very core of the 17th century town. Furthermore, the proposed external finishes and appearance are inconsistent and too contrasting with the more traditional and regular forms of the surrounding historic urban environment. [...] The proposed construction of the Cultural Art Centre in the historic urban centre and its impact on “historic urban silhouette” concerns the very central, historic core area of Karlskrona. It concerns both the original grid plan and the historic buildings at the square. The silhouette of the square is very much dominated by the church, its setting, volume and height.”

Inledning och bakgrund

2021 - Ett reviderat förslag

Som en reaktion på den kritik som framfördes har Dorte mandrup A/S i dialog med kommunen reviderat förslaget. Förslaget beskrivs senare i detta dokument.

Världsarvskonventionen i Svensk lagstiftning

Sverige ratificerade Världsarvskonventionen 1985 vilket innebär en skyldighet att inarbeta konventionen i nationell lagstiftning och politik. Det finns inga särskilda lagbestämmelser som reglerar världsarven, utan det har bedömts att konventionens krav ryms inom gällande lagstiftning. Kulturmiljövärldsarv i Sverige utgör sådana särskilt värdefulla miljöer från kulturmiljösynpunkt som avses i 3 kap MB (1998:808). Ofta skyddas hela eller delar av dem som fornlämningar, byggnadsminnen eller kyrkor enligt kulturmiljölagen (1988:950) (KML), som statliga byggnadsminnen enligt förordning om statliga byggnadsminnen (1988:1229), i detaljplan eller områdesbestämmelser enligt PBL. Riksantikvarieämbetet har generellt rekommenderat att världsarven bör sammanfalla med ett riksintresse för att landskapet inom världsarvet ska kunna hanteras i ett helhetsperspektiv. I Karlskrona sammanfaller riksintressets gräns

och världsarvet, och beskrivningen av vilka miljöer som avses sammanfaller i mycket hög grad.

Enligt länsstyrelsen Blekinges hemsida så pågår i skrivande stund ett arbete med en översyn av Karlskrona stad som riksintresse för kulturmiljö. Ett av målen är att riksintressets värden och gränser bättre ska synkroniseras med världsarvet för att världsarvet ska kunna hävdas genom miljöbalken. En beskrivning av riksintresset Karlskrona stad [K 15] återges senare i detta dokument.

Kommentar kring denna versionen av HIA

Detta dokument är den tredje versionen av HIA för kulturhusprojektet. Förutom ändringar som gjorts i förhållande till det uppdaterade förslaget är den största skillnaden från den tidigare versionen en mer djupgående studie av de attribut som förmedlar OUV. Denna version syftar också till att adressera synpunkter kring den tidigare HIA som tagits upp av Riksantikvarieämbetet och ICOMOS i sina respektive uttalanden.

Syfte med detta dokument

Karlskrona skrevs in i UNESCOs världsarvslista 1998. För att kvalificera sig till en plats på listan måste platsen som söker ha ett Outstanding Universal Value, Världsarvsvärde, och uppfylla minst ett av urvalskriterierna som satts upp av UNESCO och vilka presenteras i the Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. 2005 tog UNESCO fram dokumentet the Operational Guidelines for the implementation of the World Heritage Convention, i vilken det fastslogs att samtliga världsarv skulle ha ett Statement of Outstanding Universal Value, vilket är ett dokument som beskriver OUV och som definierar vilka attribut som ger världsarvet dess värde. Dessa dokument började implementeras på nyupptagna världsarv från 2007, och samma år tog världsarvskommittén beslutet att alla världsarv som tillkommit tidigare, 1978-2006, skulle skriva ett retrospective Statement of Universal Value, ett rSOUV. Vid UNESCOs konvent i Istanbul 2016 antogs samtliga 62 rSOUV, däribland Karlskronas.

Ett världsarv kan förlora de attribut som innebär att det är förklarat för världsarv genom ovarsamma förändringar.

För att bedöma hur en föreslagen förändring påverkar attributen i världsarvets OUV genomförs en Heritage Impact Assessment (HIA). En HIA gällande världsarv av kulturhistorisk karaktär är i princip en kulturmiljökonsekvensbeskrivning som fokuserar på hur föreslagna förändringar kan påverka världsarvsvärdet positivt och/eller negativt samt i vilken grad.

Metoden togs fram vid ICOMOS konferens i Paris 2009 och finns presenterad i dokumentet Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties 2011. En ny guide är under framtagande men finns inte tillgänglig i skrivande stund.

Inledning och bakgrund

Metodik

Föreliggande rapport bygger på de två tidigare framtagna HIA-rapporterna för kulturhusprojektet. Rapporterna är framtagna i stora drag enligt följande process:

Initialt genomfördes det som i ICOMOS HIA-guide² beskrivs som *Screening*: vid ett möte med Karlskronas stadsantikvarie 2017-01-10 bestämdes omfattningen för HIAN, vad den förväntas bidra med och vilket befintligt underlag som fanns att tillgå. Därefter genomfördes själva undersökningen. Inledningsvis genomfördes platsbesök och inventering, parallellt med arkiv- och litteraturstudier. I samband med inventeringen konstaterades att djupgående underlag gällande den aktuella fastighetens kulturmiljövärden saknades; inom ramen för projektet utfördes därmed en antikvarisk förundersökning. Den första versionen av HIAN färdigställdes 2017-02-20. I den versionen fanns inget förslag att ta ställning till; istället konsekvensbeskrevs en enklare volymstudie av skisskaraktär.

Efter att ett vinnande förslag valts i en arkitekttävling i april 2019 har dessa delar ersatts med vinstudier av det vinnande förslaget, vilka konsekvensbeskrevs i den uppdaterade HIAN som togs fram

2. Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage properties. 2011

2019. I föreliggande rapport bedöms ett reviderat förslag.

Utifrån den antikvariska förundersökningens resultat gjordes i den första HIAN en fördjupning i de för en HIA centrala frågorna:

- Vilka värden påverkas?

En fördjupning i Karlskronas OUV och undersökning av vad det aktuella objektets roll är i Världsarvsvärdet (OUV); autenticitet och integritet. Denna del har utökats markant i den föreliggande rapporten.

- Vilken påverkan har förändringen?

Identifiering av faktorer i den föreslagna förändringen som påverkar världsarvsvärdet. Faktorer identifierades i en vinstudie som presenteras i dokumentet. Beskrivning av positiv och negativ påverkan.

- Hur stor är påverkan?

Värdering av förslagets påverkans storlek och betydelse.

- Förslag till riktlinjer för fortsatt planering

Synpunkter att beakta i beslut och fortsatt arbete med förslaget.

Den andra (2019) och tredje versionen (detta dokument) av HIAN har uppdaterat de tidigare genomgångna stegen i utredningen och uppdaterat utfallet av analyserna utifrån de uppdaterade förslagen.

Läsanvisning

Rapporten inleds med en introduktion till rapportens syfte och metodik.

Nästa del består av en kulturhistorisk orientering kring världsarvet Karlskrona, med fokus på stadsplanen och Stortorget. Därefter följer en genomgång av Karlskronas världsarvsvärde och vilka kriterier som staden uppfyller för att få kalla sig världsarv samt vilka attribut som förmedlar dessa kriterier. Sedan görs en genomgång av hur den aktuella fastigheten relaterar till världsarvsvärdet och dess attribut.

Därefter följer själva undersökningen, uppdelad enligt tidigare nämnda frågeställningar.

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

Kulturhistorisk orientering

Grundläggning och stadsplan

Karlskrona grundades 1680, för att svara mot stormakten Sveriges behov av en örlogsbas för att kunna kontrollera Östersjön. Personer instrumentala för valet av de i princip obebyggda öarna Wämö och Trossö var generalkvartermästare Erik Dahlberg, ansvarig för rikets befästningar, dennes medhjälpare fortifikationskapten Karl Magnus Stuart samt generalamiral Hans Wachtmeister, ansvarig för den militära såväl som den civila administrationen av sydöstra Sverige. Utöver Dahlberg var även Nicodemus Tessin d. ä. anlitad för att rita stadens offentliga byggnader.

En av de första skisserna på en stadsplan upprättades av Stuart 1680, och bestod av ett utkast som visade befästningar och några kvarter i den civila staden utlagda i en rutnätsplan, enligt rådande stilideal. Planen var anpassad efter Trossös svåra terräng, och det centrala höjdpartiet mitt på ön bedömdes vara lämpligt att anlägga Stortorget på.

Skissen reviderades av Tessin strax före sin död samma år. Tessin hade behållit Stuarts utritade huvudaxel från amiralitetets corps de garde i söder till Trossös norra brohuvud samt skiljelinjen mellan

hamnen och den civila staden, men även lagt in två snedställda strålgator vilka sammanstrålade mot en öppen plats i huvudaxelns södra avslut där en monumental byggnad för amiralitet planerades. Tessin hade studerat i Rom och sett den italienska barockens stadsplaner på nära håll, där strålgator var ett viktigt motiv. Inspiration kan även ha kommit från Versailles.¹

Stuart fortsatte arbetet med stadsplanen och upprättade 1683 den första av kungen stadfästa stads- och befästningsplanen för Karlskrona, vilken utgick från Tessins förslag. Den monumentala plats som utpekades av huvudaxeln och strålgatorna saknade endast sitt amiralitetspalats. Något sådan kom dock aldrig att uppföras; Karl XI hade överfört makten från amiralitetet till amiralgeneralen, guvernören och kungliga rådet greve Hans Wachtmeister, som redan ägde och bodde i ett stadspalats vid Borgmästarefjärden. Den ursprungliga stadsplanens intention för platsen förblev ouppfylld.

Den stadfästa stadsplanen avsåg att omsluta hela staden med ett stort befästningsverk med 16 bastioner. Planen fick dock revideras då den skulle bli för dyr och lämna flottan oskyddad under för lång tid. En ny stads- och befästningsplan stadfästes 1694, och här hade

enbart marinens område på öns södra del befästs medan den civila staden lämnats obefäst. Platsen som tidigare varit avsedd för amiralitetspalatset bebyggdes med bastionen Wachtmeister. Detta fick till följd att stadens centrum förflyttades till Stortorget, där rådhus och kyrkor kom att förläggas.

Stortorget

Efter Tessin d. ä.s bortgång efterträddes han av sin son som övertog faderns ansvarsområden. Tessin d. y. ritade den första monumentalbyggnaden vid torget, Trefaldighetskyrkan vid torgets sydvästra del. Kyrkan påbörjades 1697 och invigdes 1709, trots att den då var långt ifrån färdig. Kyrkan hade ursprungligen en högre kupol men efter att kyrkan återuppbyggts efter stadsbranden 1790 fick den en lägre kupol, ritad av Olof Tempelman. Pelarportiken på kyrkans nordfasad var ritad av Tessin men tillkom först 1862.

Fredrikskyrkan, vid torgets östra del ritades också av Tessin d. y. men påbörjades först 1720, invigdes 1744 och var inte helt klar förrän 1758. Rådhuset låg ursprungligen inte på torget utan i hörnet av Kungsgatan och Ronnebygatan. Först efter stadsbranden 1790 kom det att förläggas vid stortorgets västra del.

Övrig bebyggelse kring torget bestod

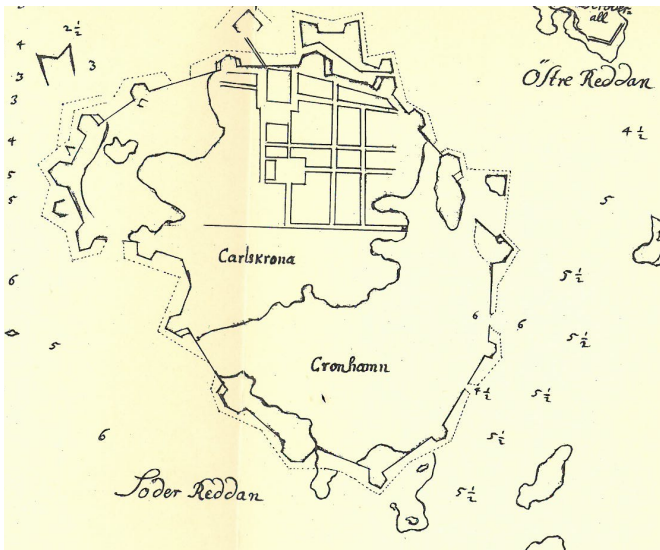
långt in på 1800-talet i princip endast av bostadshus av trä i en till två våningar. Vattenborgen, vattentornet vid torgets södra del, uppfördes 1863.

Även om branden 1790 inte kom att upprepas så drabbades staden fortfarande av stora bränder, vilket var fallet med kvarteret Öresund i torgets nordöstra del. 1887 brann en stor del av kvarteret ner och trähusbebyggelsen där kom istället att ersättas med stenhus i nyrenässans, däribland stadshotellet.

Torget yta var från början så pass ojämn att det inte gick att bedriva handel på det. Med stöd från staten i form av krut och så småningom dynamit kom det att vid ett flertal tillfällen pö om pö utjämnas och stensättas. Först mot slutet av 1800-talet var hela torget stensatt eller planterat.

1887 slutfördes järnvägstunneln under torget. Tunneln innebar att Kungsgatan, huvudaxeln i stadsplanen skars av norr och söder om torget. 1897 avtäcktes Karl XI-statyn med tillhörande gasljuskandelabrar. I sydöstra hörnet av kvarteret Magistraten uppfördes en byggnad av Karlskrona utskänkingsbolag 1901 efter ritningar av Löfqvist och Paulsson (se s. 25). Byggnaden hade ursprungligen en fasad i jugendbarock men fick sin nuvarande klassicerande utformning

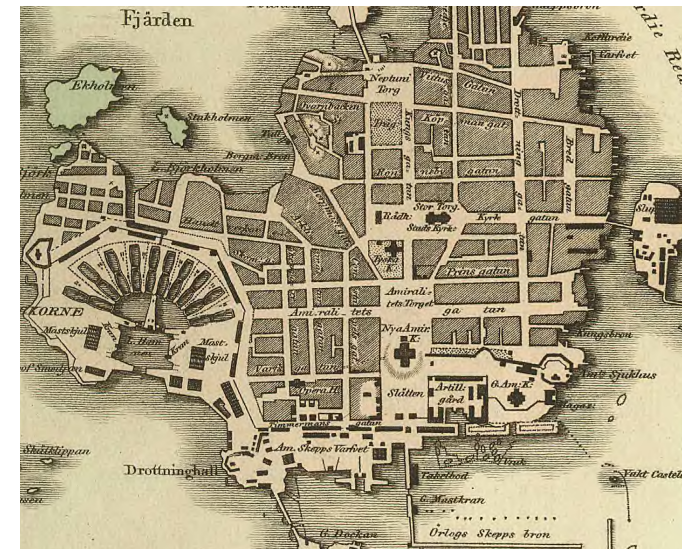
¹ Hillbom, Rune: Karlskrona 300 år. Karlskrona: 1979. s. 19

1680. K M Stuarts första utkast till stadsplan innan Tessin d. ä.s strålgator tillkommit. Källa: Karlskrona kommun

1742. Tessins strålgator skär genom rutnätsmönstret kring Stortorget. Det ursprungligen planerade amiralitetspalatset har ersatts av bastion Wachtmeister, med följden att Stortorget blir den civila stadens naturliga centrum. Källa: Krigsarkivet

1813. 23 år efter stadsbranden 1790. Stadsplanen är intakt men bebyggelsen är ersatt. På kartan finns den planerade Nya Amiralitetskyrkan inritad söder om klockstapeln. Kyrkan kom dock aldrig att uppföras. Källa: Lantmäteristyrelsens arkiv

1886 (ca). Något år innan järnvägstunneln byggdes under torget. Den nord-sydliga centralaxeln är ännu påtaglig. Källa: Lantmäteristyrelsens arkiv

1915. 28 år efter att järnvägstunneln byggs och 12 år efter att statyn tillkomit på stortorget, utmärkt med en grön ring. Källa: Lantmäteristyrelsens arkiv

1949. Några år efter att Posthuset är byggt. öster om posthuset finns "morbror Rubens hus", ett timrat bostadshus från 1790 känt från en av Selma Lagerlövs noveller. Huset revs 1973. Bildkälla: Karlskrona kommun

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

vid en omgestaltning 1928.² Byggnaden på hörnet mitt emot i kvarteret Öresund uppfördes på 1790-talet och var en panelerad timmerbyggnad med tio fönsteraxlar i en våning på en bottenvåning av sten. Byggnaden om- och tillbyggdes 1913 efter ritningar av Frans Ewers då den fick sitt nuvarande utseende.

Senare tillägg till torget

En brand drabbade kvarteren Magistra-ten och Hogland år 1909, i övrigt var storskaliga bränder inte ett större problem under 1900-talet. Dock fortsatte byggnader kring torget att ersättas. I början av 1900-talet bestod kvarteren söder och öster om torget till stor del av stadsgårdar byggda efter stadsbranden 1790. 1942 ersatte posthuset två stadsgårdar uppförda 1790, och en tredje intilliggande stadsgård revs 1973 för att göra plats åt postens parkering, vilket innebar en försvagning av stadsplanens barockdrag. Konserthuset uppfördes 1939 på en vid tillfället obebyggd tomt i torgets nordvästra del. I kvarteret Lagerkrantz revs tre trähus från 1790 för att ersättas med Militärhemmet, uppfört 1951. Stadsbiblioteket uppfördes 1959 i torgets sydvästra del, och ersatte då en stadsgård från 1790.

Storskaliga rivningar förändrade stora delar av Trossö under 1905- 60- och

² Swahn, Bo & Bergström, Sven-Olof, *Stortorget i Karlskrona*. Karlskrona: 1995

70-talen. I torgets sydöstra del ligger kvarteret Hjulhammar, vilket fram tills 1959 bestod av ca 20 byggnader uppförda mellan 1790 och slutet av 1800-talet. Samtliga revs för att ge plats åt det nuvarande byggnadskomplexet, vilket stod färdigt 1961. Byggnaden innehåller främst bostäder men har även butikslokaler i bottenvåningen och inrymde tidigare en polisstation. 1972 revs en eklektisk 1880-talsbyggnad i torgets nordöstra hörn och SKANSKA uppförde det nuvarande kontorshuset i kvarteret Sheldon (se s. 27). Efter denna byggnad har i princip enbart mindre tillbyggnader tillkommit, exempelvis vattenborgens glaspaviljonger.

Kvarteret Sjöstjerna

Posthuset ligger i kvarteret Sjöstjerna, vars historik är behandlad i posthusets antikvariska förundersökning. Kvarterets norra del mot torget består av vattenborgen (1863) och posthuset (1942). Nedanför dessa byggnader ligger tre stadsgårdar i trä från sent 1700- respektive tidigt 1800-tal samt den gamla skolan med tillhörande lärarbostad från 1825 respektive 1827.

Kvarterets Sjöstjerna, tidigt 1900-tal. Byggnaderna på bilden ersattes av posthuset samt dess parkering.

Det nybyggda posthuset 1942. Bildkälla: Postmuseum

En stadsgård rivs för att ersättas med stadsbiblioteket 1957.

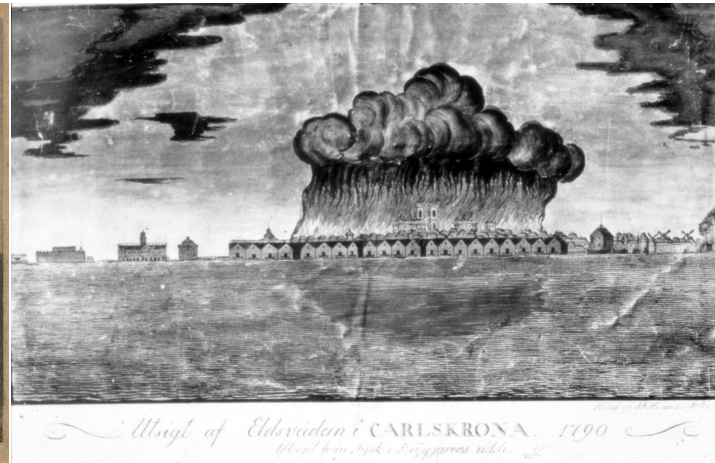
Det nyuppförda stadsbiblioteket i början av 1960-talet.

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

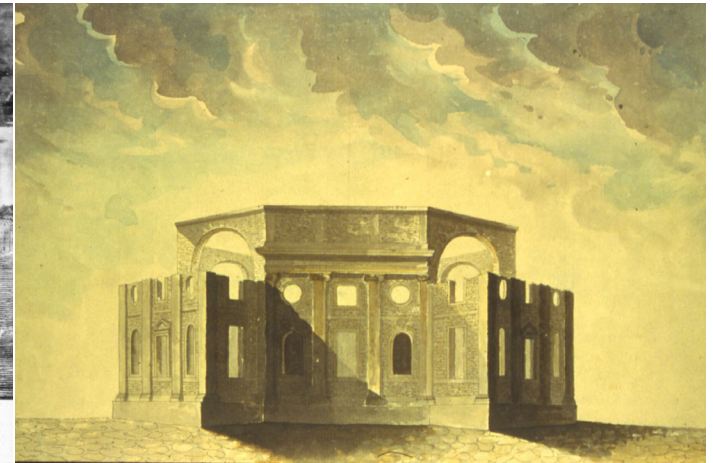
Storskaliga förändringar av Trossö: bränder och rivningar

Stortorget och Trefaldighetskyrkan 1780, före stadsbranden 1790. Målning av Elias Martin.

"Utsigt af Eldsvådan i CARLSKRONA. 1790". Nästan hela den civila staden brann ner vid detta tillfälle. Målning av J.F Heland.

"Tyska kyrkan i Karlskrona efter branden 1790", målning av Olof Tempelman som ritade den nya nyklassicistiska kupolen.

Ronnebygatan före branden 1887.

Ronnebygatan 1887, efter branden. Stortorget är synligt till vänster.

Ronnebygatan 1907. Den tidigare pittoreska gatan med kullersten och trähus har ersatts med moderna byggnader i tegel, betong, natursten och puts.

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

Storskaliga förändringar av Trossö: bränder och rivningar

Kvarteret Lagercrantz 1948, kort innan de tre byggnaderna närmast kameran revs. Foto: Reinhold Odencrants / Blekinge museum

Kvarteret Lagercrantz 1953, samma år som militärhemmet invigdes. Färglagt vykort.

Kvarteret Hjulhammar innan det revs på 1950-talet.

Kvartetet Hjulhammar under rivning, 1959-08-14.

Hjulhammar 20, byggt 1961. Byggnaden tar upp hela kvartetet. Foto från 1989.

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

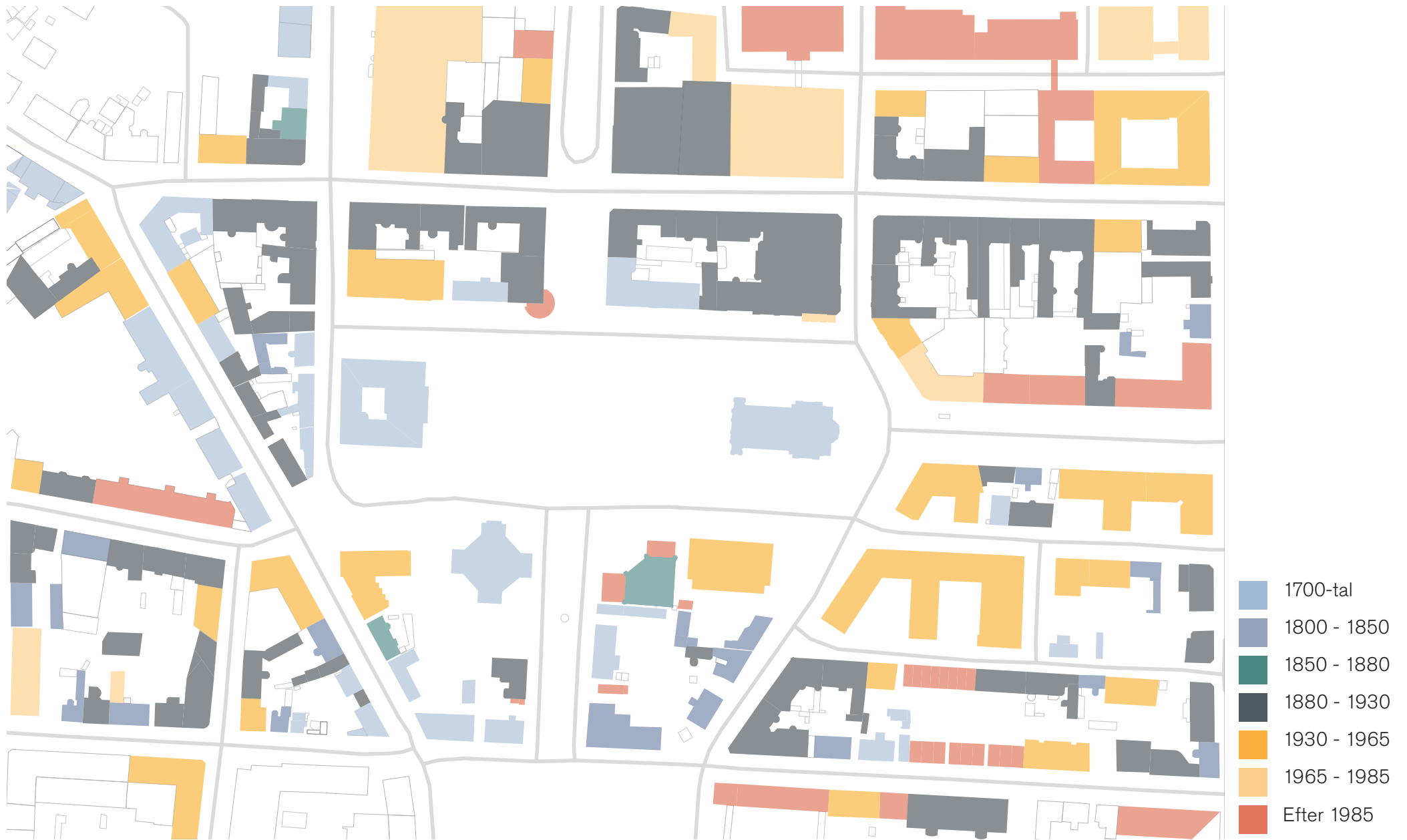
Stortorget 1930. Byggnader som ersatts sedan fotot togs är markerade med rött. Vykort.

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

Stortorget 2021. Lantmäteriet.

Bebyggelsesdatering

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

Stortorget med omgivningar 1921. Stenstadsbebyggelsen norr om torget, till höger i bild, uppfördes efter stadsbranden 1887. Trähusbebyggelsen dominerar fortfarande kvarteren öster och söder om torget. Flygvapenmuseum.

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

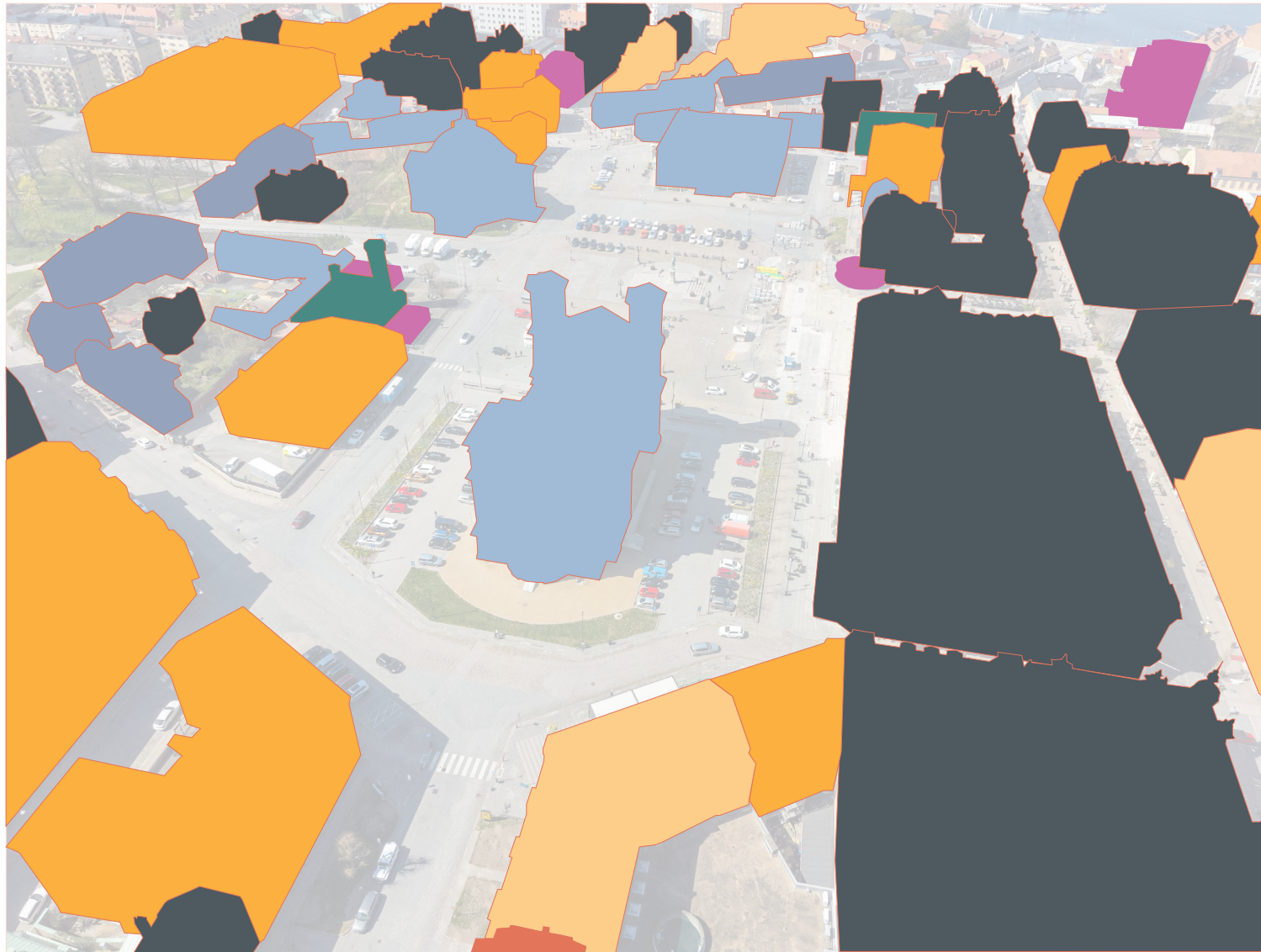
Samma bild som på förra sidan fast med ersatta byggnader markerade med rött. Med reservation för fel. Bildkälla Flygvapenmuseum.

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

Stortorget med omgivningar 2022. Foto: Patric Söderström, Karlskrona kommun

Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona

Datering av byggnader kring torget.

- 1700-tal
- 1800 - 1850
- 1850 - 1880
- 1880 - 1930
- 1930 - 1965
- 1965 - 1985
- 1985 - 2000
- Efter 2000

Beskrivning av världsarvsvärdet OUV – Outstanding Universal Value

Ett OUV - världsarvsvärde - beskrivs enligt Världsarvskonventionen på följande vis:

Outstanding Universal Value means cultural and/or natural significance which is so exceptional as to transcend national boundaries and to be of common importance for present and future generations of all humanity. As such, the permanent protection of this heritage is of the highest importance to the international community as a whole. The Committee defines the criteria for the inscription of properties on the World Heritage List.

Karlskronas världsarvsvärde definierades när staden skrevs in på världsarvslistan 1998. Värdet är baserat på kriterier uppställda av UNESCO.

Örlogsstaden Karlskrona uppfyller två av dessa tio kriterier:

Criterion (ii) *to exhibit an important interchange of human values, over a span of time or within a cultural area of the world, on developments in architecture or technology, monumental arts, town-planning or landscape design;*

Beskrivning av hur Karlskrona uppfyller kriteriet:

”Karlskrona is an exceptionally well

preserved example of European planned naval town, which incorporates elements derived from earlier establishments in other countries and which was in turn to serve as the model for subsequent towns with similar functions.”

Criterion (iv) *to be an outstanding example of a type of building, architectural or technological ensemble or landscape which illustrates (a) significant stage(s) in human history;*

Beskrivning av hur Karlskrona uppfyller kriteriet: *”Naval bases played an important role in the centuries during which naval power was a determining factor in European Realpolitik, and Karlskrona is the best preserved and most complete of those that survive.”*

Autenticitet - äkthet

Alla världsarv som nominerats under kriterierna (i) till (vi) måste uppfylla kravet på autenticitet. Vad detta innebär finns beskrivet i *the Nara Document of Authenticity*. I korthet handlar autenticitetskravet om till vilken grad de attribut som uttrycker världsarvsvärdet gör det i förhållande till form, material, funktion, tradition med mera. Autenticitet behöver inte handla om fysiska material utan kan även innebära immateriellt kulturarv, språk, en plats anda med mera.

Örlogsstaden Karlskronas rSoOUV beskriver dess autenticitet på följande vis:

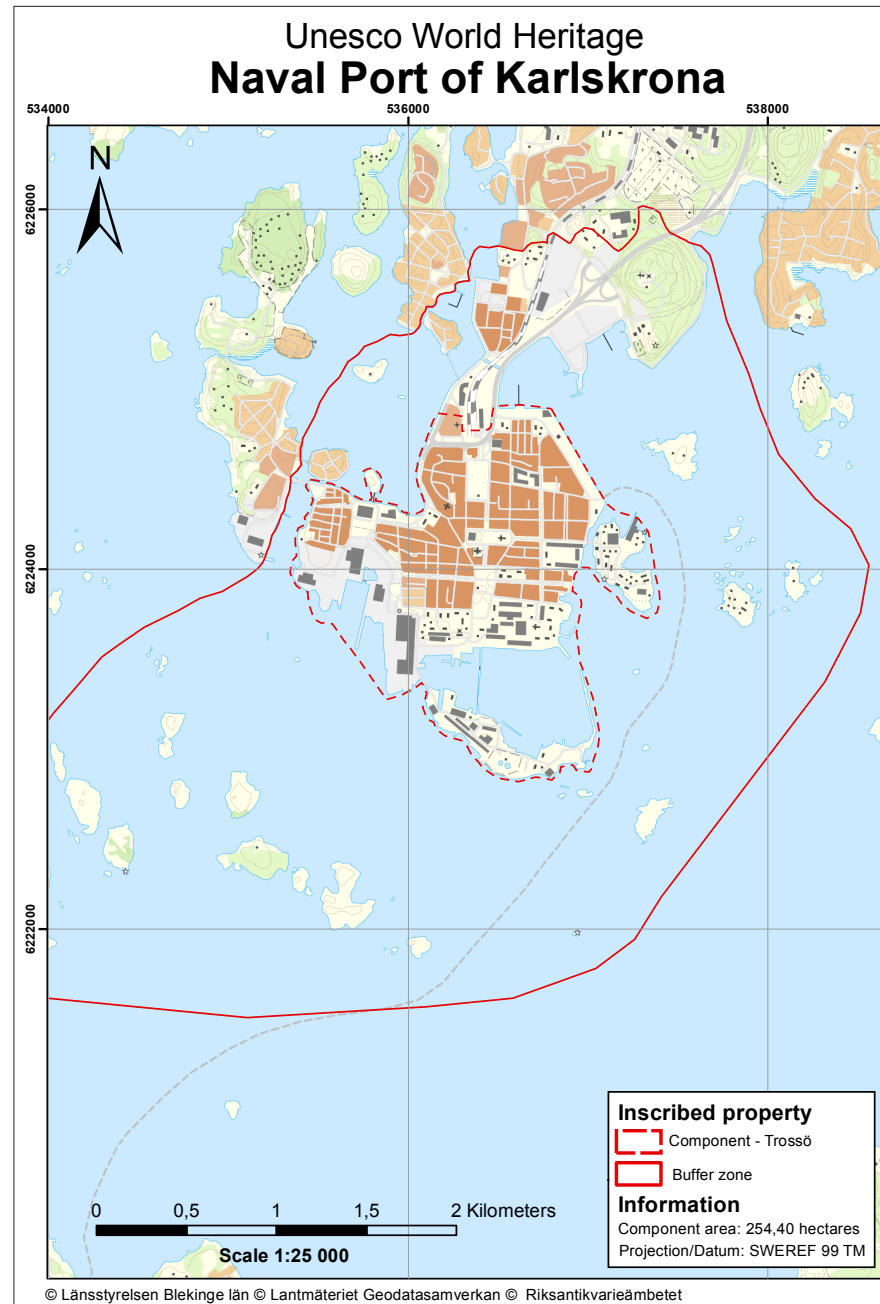
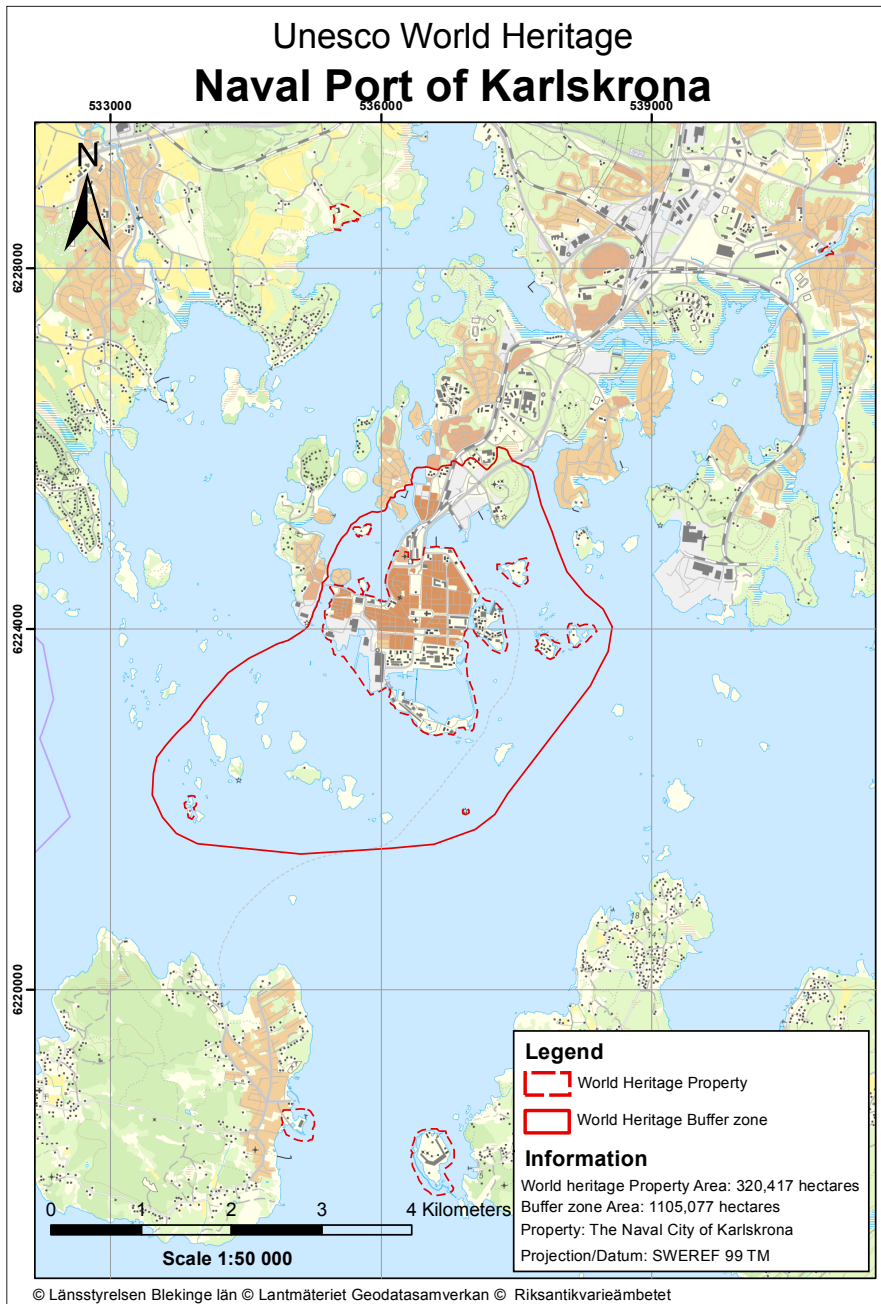
”The Naval Port of Karlskrona is authentic in terms of its location and setting, forms and designs, and materials and substances, as well as some of its uses and functions. Various kinds of cultural environments as well as individual buildings are largely preserved. In 2005, when Karlskrona became Sweden’s national marine port, its role as an active naval port was strengthened. The Swedish authorities believe that the continued use of this historical environment will provide the best protection, and will assist in maintaining the property’s authenticity. Several older buildings and constructions in the port area have been restored in order that they may be reused.”

Integritet

Alla världsarv som nominerats måste även uppfylla kravet på integritet. Med integritet menas graden av helhet och i vilken mån världsarvet är intakt. I historiska städers fall handlar det exempelvis om att relationer och dynamiska funktioner i den historiska staden som är grundläggande för dess distinkta karaktär ska vara upprätthållna, vilket i Karlskronas fall delvis handlar om den intakta marinbasfunktionen.

Örlogsstaden Karlskronas rSoOUV beskriver dess integritet på följande vis:

”All the elements necessary to express the Outstanding Universal Value of the Naval Port of Karlskrona are located within the boundaries of the 320.417-ha serial property, including the city of Karlskrona and its grid plan; the naval dockyard and harbour; the inner fortifications at Ljungskar, Mjølmarholmen, Koholmen, Godnatt, and Kurrholmen; the outer fortifications at Drottningsskars Citadel and Kungsholms Fort; and Skarfva Manor House and the Crown Mill at Lyckeby located in the naval port’s environs. The boundaries of the property adequately ensure the complete representation of the features and processes that convey the property’s significance, and there is a 1,105.077-ha buffer zone. The property does not suffer unduly from adverse effects of development and/or neglect. While the city plan is preserved and the original vision for and planned functions of the city are still legible today, the majority of the property is part of a living urban environment facing continual pressures for change.”

Världsarvet Örlogsstaden Karlskronas utbredning. Källa: Länsstyrelsen Blekinge

Attribut som förmedlar OUV av relevans

Attribut eller betydelsebärare är de fysiska delar, processer, immateriella värden och relationer mellan delar som världsarvsvärdet tar sig till uttryck genom. Även om SoOUVn är utgångspunkten i beskrivningen av attribut är den sällan så pass detaljerad gällande attribut att den är omedelbart användbar i arbetet med HIAN; attributen kan behöva definieras tydligare i processen.¹ De attribut som definieras i nämnda process får dock inte strida mot den övergripande ”andan” i SoOUVn. Attribut som tolkats ut i tidigare dokument kan även ligga till grund för attributen som används i HIAN.

Kärnan i Unescos motivering till värdsarvsförklaringen för Karlskrona är enligt *Strategi och inriktningsprogram för Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona* följande: ”den välbevarade och kontinuerligt präglade helhetsmiljön inkluderande flottbasen, varvet, i den civila stadsbebyggelsen, befästningarna samt stödjepunkterna Skärva och Lyceby kronokvarn i Karlskronas omgivning.”²

I samma dokument finns en karta med de för världsarvet viktigaste byggnaderna utpekade. Den officiella motiveringen pekar inte ut enskilda byggnader, men kartan visar de byggnader som har en direkt koppling till örlogsstaden samt de viktigaste byggnaderna i den civila staden, och ger en tydlig konsensusbild av vilka byggnader som har den tydligaste kopplingen till ”andan” i SoOUVn.

Identifierade attribut som är av relevans för utredningen är:

Attribut kopplade till autenticitet:

- *Marinbasens obrutna kontinuitet*
- *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*
- *Stortorget som offentligt rum*
- *Lokalisering*
- *Design, utformning och material*

Attribut kopplade till integritet:

- *Bevarad stadsplan med kvartersstruktur*
- *Den historiska stadens tydliga avgränsning*
- *Historisk stadssiluett*

Dessa attribut diskuteras i följande kapitel.

Karta ur *Strategi och inriktningsprogram för Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona*. 2009

1. *Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage properties*. 2011: paragraf 4.6

2. *Strategi och inriktningsprogram för Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona*. 2009: s. 10

Beskrivning av attribut - autenticitet

Marinbasens obrunta kontinuitet

Marinbasen är en essentiell del av världsarvsförklaringen. Marinbasen har en obruten kontinuitet sedan staden grundades och är än idag en aktiv bas, med en aktiv varvsverksamhet.

Moderna krav kopplade till dess funktioner kan ibland innebära en konflikt med bevarandekrav. Dessa avvägningar hanteras av Länsstyrelsen.

Tillgång till marinbasen är begränsad, och en stor del av de kulturhistoriska värdefulla byggnaderna som är direkt kopplade till världsarvet är svårtillgängliga för allmänheten. De senaste årens förändringar i säkerhetsläget har också inneburit ett stärkt fotoförbud, samt att tillgång till bilder på anläggningen på internet har begränsats.

Relevanta citat från SoOUV

Brief synthesis

“The Naval Port of Karlskrona, which includes installations that illustrate its subsequent development up to the present day, is the best preserved and most complete of the surviving European naval cities. This is partly because it has not been affected by wars or battles, and partly because it continues to operate as a naval base.”

Authenticity

“In 2005, when Karlskrona became Sweden’s national marine port, its role as an active naval port was strengthened. The Swedish authorities believe that the continued use of this historical environment will provide the best protection, and will assist in maintaining the property’s authenticity. Several older buildings and constructions in the port area have been restored in order that they may be reused.”

Mastkranen, byggd 1803. Fotografi taget på 1970-talet. Blekinge museum.

Beskrivning av attribut - autenticitet

Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer

Även om Karlskrona drabbats av återkommande stadsbränder samt storskaliga rivningar under 1900-talets mitt så finns en stor mängd historiska byggnader och miljöer bevarade med koppling till världsarvet, både inom marinbasens område, i den civila delen av staden samt på landsbygden. Några exempel på de äldre miljöerna som förmedlar detta attribut är Grevagården med dess barockträdgård, Skärva säteri, Kronokvarnen i Lyckeby, Femfingerdockan, Vasaskjul och områdena kring befästningsmuren.

Stortorget är till viss del autentiskt i sin miljö; stadsplanen är i huvudsak bevarad, liksom de viktigaste byggnaderna som definierar torget såsom kyrkorna och rådhuset. Bebyggelsen som omger torget är från olika tidsperioder, vilket ger torget en ganska blandad miljö i förhållande till de kvaliteter som definierar världsarvets egenskaper.

Torget huvudkomponenter i förhållande till attributet är kyrkorna, rutnätsplanen, det tidigare stadshuset samt trähusen med gårdsmiljöer i kvarteren söder och väster om torget, men även modernare välbevarade miljöer som stadsbiblioteket med dess innergård.

Karlskrona har ett stort antal byggnads-

minnen, både statliga och enskilda, vilka skyddas av kulturmiljölagen. I byggnadsminnesförklaringarna återfinns skyddsbestämmelser eller skyddsföreskrifter för varje byggnadsminne. Byggnadsminnen är markerade och beskrivna i Bebyggelseregistret, en tjänst som tillhandahålls av Riksantikvarieämbetet. Kartbilden till höger är ett utdrag från registret och visar byggnadsminnen på Trossö och intilliggande öar.

Utöver byggnadsminnen så skyddas även byggnader och miljöer i olika detaljplaner, särskilt i de som upprättats de senaste 30 åren. Varje byggnad med kulturhistoriska kvalitéer på Trossö, Stumholmen och Björkholmen är beskrivna och värderade i Karlskronas kulturmiljöprogram, vilket ännu inte antagits politiskt men vilket fungerar som ett kunskapsunderlag vid bygglovsprövning.

Relevanta citat från SoOUV

Brief synthesis

“The Naval Port of Karlskrona, a serial property situated on a Baltic Sea archipelago in south-eastern Sweden, is an extremely well-preserved example of a naval city from a time when major European powers secured their positions largely through war and battles at sea.”

Utdrag från Bebyggelseregistret. Byggnadsminnen är markerade med hus-symbol. www.bebyggelseregistret.raa.se/

“The Naval Port of Karlskrona, which includes installations that illustrate its subsequent development up to the present day, is the best preserved and most complete of the surviving European naval cities. This is partly because it has not been affected by wars or battles, and partly because it continues to operate as a naval base.”

Authenticity

“The Naval Port of Karlskrona is authentic in terms of its location and setting, forms and designs, and materials and substances, as well as some of its uses and functions. Various kinds of cultural environments as well as individual buildings are largely preserved..”

Beskrivning av attribut - autenticitet

Stortorget som offentligt rum

Stortorget har sedan staden grundades varit den civila stadens centrum. Att den civila stadens monumentalbyggnader skulle placeras här bestämdes av Tessin den yngre, och merparten av stadens publika byggnader har placerats i anslutning till torget sedan dess. Torget stenlades först på mitten av 1800-talet, vilket tvingade en del marknadshandel att hållas i andra delar av staden. Den populära Lövmarkanden har dock hållits årligen på torget i minst 250 år.

Ibland har fokuspunkten för det civila stadslivet flyttats; under 1800-talets andra hälft flyttades fokus för det civila livet något norrut i och med invigningen av den omgjorda Hoglandsparken 1860. I början av 1900-talet var den stora affärsgatan Ronnebygatan i fokus då ett stort antal nybyggnationer med butiker i de nedre våningarna byggdes efter stadsbranden 1887. På senare tid har fokus hamnat nordväst om torget, då olika gallerior invigdes under senare delen av 1900-talet. Det är viktigt än att torget ges förutsättningar att fortsätta sin funktion som allmän plats, även efter att omfattningen av tidigare viktiga funktioner som gudstjänster, fysiska butiker och torghandel minskat.

I SoOUV finns följande formulering (fritt översatt från engelska): “de svenska myndigheterna anser att en fortsatt användning av den historiska miljön kommer att ge det bästa skyddet och bidra till att bevara fastighetens autenticitet”. Detta gäller inte bara historiska byggnader, utan de historiska användningsområdena för de två viktigaste delarna av staden: marinbasen såväl som den civila staden.

Detta innebär i praktiken att marinbasen fortsätter att vara en aktiv del av det svenska försvaret, vilket ibland kan stå i strid med bevarandet av de historiska miljöerna.

Den fortsatta användningen av den historiska miljön i förhållande till den civila staden innebär ett återanvändande av byggnader som inte längre tjänar sitt ursprungliga syfte, samt underlätta användningen av miljöer som inte längre fungerar som de var avsedda.

Den fortsatta användningen av historiska byggnader och miljöer i den civila staden kan ibland också stå i strid mot bevarandet av kulturhistoriska värden. Den svenska plan- och bygglagen är utformad för att väga olika intressen mot varandra när en förändring planeras, och ett antal paragrafer är utformade för att skydda kulturhistoriska värden i befintliga byggnader och miljöer.

Lövmarknad på Stortorget 1982. Bildkälla: Blekinge museum.

Relevanta citat från SoOUV

Brief synthesis

“The city was designed by Quartermaster General Erik Dahlbergh in a grid plan with Baroque features, and included the complete range of necessary functions: naval base facilities, military fortifications and defences, a shipyard, a civil city with trade and administration, supply areas, areas for provisions, and

residential areas for groups from various levels of society.”

Authenticity

“The Naval Port of Karlskrona is authentic in terms of its location and setting, forms and designs, and materials and substances, as well as some of its uses and functions. Various kinds of cultural environments as well as individual buildings are largely preserved.”

Beskrivning av attribut - autenticitet

Stortorget som offentligt rum

Byggnaderna som ligger på och vid Stortorget är främst offentliga, med några få undantag. En offentlig byggnad definieras här som en offentligt tillgänglig byggnad, till exempel kyrkorna, eller en byggnad som tjänar det allmänna, till exempel Butthska gården. Även om alla byggnader runt torget har allmänt tillgängliga lokaler i bottenvåningarna räknas byggnader som huvudsakligen är bostäder inte in i kategorin, och är markerade i rött nedan.

1. Konserthuset - 1939
2. Butthska gården - 1790
3. Magistraten 16 - 1903
4. Öresund 1 - 1790/1913
5. Stadshotellet - 1890
6. Sheldon 29 - 1942
7. Sheldon 1 - 1972
8. Militärhemmet - 1951
9. Hjulhammar 20 - 1961
10. Posthuset - 1942
11. Vattenborgen - 1863
12. Trefaldighetskyrkan - 1709
13. Stadsbiblioteket - 1959
14. Rådhuset - 1798/1905
15. Fredrikskyrkan - 1744

Offentliga eller halvoffentliga byggnader runt stora torget, markerade i orange. Byggnader som inte är tillgängliga eller innehåller mestadels bostäder eller är markerade i rött.

Bildkälla, alla historiska bilder på de fem följande sidorna: Blekinge museum.
Fotograf okänd, om inget annat anges.
Alla nya fotografier: Mattias Eklund, februari 2022.

Beskrivning av attribut - autenticitet

Stortorget som offentligt rum

1. Konserthuset

Byggt 1939 i funktionalistisk stil efter ritningar av Wolther Gahn, bestående av två rektangulära block med fasader i gult tegel och marmor. Byggt på en tomt där de tidigare byggnaderna förstördes i stadsbranden 1909. Välbevarad exteriör.

2. Butthska gården

Ursprungligen en stadsgård varav endast huvudbyggnaden i två våningar med frontespis återstår, uppförd 1790–91 på äldre grund. Byggnaden är välbevarad och vittnar om den äldre stadsgårdsbebyggelsen som förr präglade stadsbilden. De idag rödfärgade fasaderna var ursprungligen vita. Byggnaden har fungerat som landshövdingeresidens. Välbevarad exteriör.

3. Magistraten 16

Uppförd år 1901 av Utskänningsbolaget som restaurang efter ritningar av Löfgren & Paulsson i jugendstil. Ombyggd vid flera tillfällen under 1900-talet. Idag har byggnaden en stram klassicistisk utformning i nybarock med hög sockelväning, putsfasad indelad av pilastrar och brutet tak. Mindre tillbyggnad mot torget på 2000-talet. I huvudsak välbevarad exteriör från 1920-talet.

Konserthuset i mitten av bilden 1950-tal.

Butthska gården 1896. Foto: Hugo Smitt.

Magistraten 16 före omgestaltning. Foto: David Fritiof Källman.

Beskrivning av attribut - autenticitet

Stortorget som offentligt rum

4. Öresund 1

Butiks- och bostadsfastighet vars äldsta delar uppfördes på 1790-talet. Nuvarande utseende fick byggnaderna år 1913 efter om- och tillbyggnad efter ritningar av Frans Evers. Denna karaktär är mycket välbevarad. De ursprungliga byggnaderna var dels en tvåvånings timrad byggnad med stensockel och brutet tak, som låg på utmed torget på fastighetens sydvästra del, samt troligen en lägre stenbyggnad i fastighetens sydöstra del.

Öresund 1 före 1913.

5.

Stadshotellet

Stadshotellet uppfördes år 1889 efter ritningar av arkitekterna Löfgren och Paulson. Byggnaden är uppförd i tre våningar med en H-formad plan och dominerar kvarteret. Den låga tillbyggnaden mot öster tillkom år 1965. Byggnaden är uppförd tidstypisk nyrenässans och välbevarad med undantag för fönsterbyte och tillbyggnaden åt öster. Välbevarad exteriör.

Stadshotellet 1964.

6.

Sheldon 29

Sheldon 29 är ett putsat flerfamiljshus uppfört 1942, då det ersatte ett trähus från 1790. Delvis förvanskad fasad.

Sheldon 29 på 1990-talet.

Beskrivning av attribut - autenticitet

Stortorget som offentligt rum

7. Sheldon 1

Sheldon 1 är ett lägenhetshus med tegelfasader uppfört 1972, då det ersatte en byggnad i nyrenässans från 1890-talet. I huvudsak välbevarad exteriör.

8.

Militärhemmet

Militärhem ritat av Arthur von Schmalensee år 1951. Ersatte tre trähus från 1790-talet och ett stenhus från 1800-talet. Byggnaden har en påkostad utformning i en för tiden ovanligt bakåtblickande stil. Arkitekturen har drag av 1920-talsklassicism, framför allt mot Stortorget och Fortifikationsgatan. Har genomgått ovarsamma fönsterbyten men i övrigt välbevarad karaktär.

9.

Hjulhammar 20

Uppfört 1961 efter ritningar av Wolter Gahn i senmodernistisk stil med tegelfasader och valmade takfall. Ersatte ett helt kvarter, runt 20 byggnader, från 1790-talet och framåt. I viss mån välbevarad karaktär.

Sheldon 1 på 1990-talet.

Byggnaden på 1950-talet.

Hjulhammar 20. 1977.

Beskrivning av attribut - autenticitet

Stortorget som offentligt rum

10. F D Posthuset

Byggnad i gult tegel uppförd som posthus 1944 av Generalpoststyrelsen, efter ritningar av arkitekt Lars-Erik Lallerstedt. Byggnaden har ett exponerat läge invid Stortorget och en lågmålt representativ utformning, dock med för tiden avvikande fasadmaterial, takform och fönstertyper. Ersatte två trähus från 1790. Fasad mot torget har i huvudsak bevarat karaktären, övriga fasader och interiör förvanskade.

Posthuset på 1950-talet.

11.

Vattenborgen

Vattenborgen uppförd åren 1861 – 1863. Förklarad som byggnadsminne år 1969. Byggnaden utgör stadens första vattentorn och ritades av överstelöjtnanten F.W. Leijonanckar i nomandisk stil med fasader i kalksten. Utbyggd 2008 när fastigheten gjorde om till galleri och restaurang. Välbevarad exteriör, tillbyggnaderna undantaget.

Vattenborgen 1939.

12.

Trefaldighetskyrkan

Byggd 1709 i barockstil av Nicodemus Tessin den yngre för den tysktalande befolkningen i Karlskrona. Svårt skadad i stadsbranden 1790, ombyggd efter de ursprungliga planerna men förenklad i en mer neoklassisk stil med ny kupol av Olof Tempelman. De karakteristiska kolonnerna mot torget kom till 1862, samma år som k Campanilen som tillhörde kyrkan revs. Mycket välbevarad.

Kyrkan under tidigt 1950-tal.

Beskrivning av attribut - autenticitet

Stortorget som offentligt rum

Stadsbiblioteket

Byggt 1959 i en karaktäristisk svensk 1950-talsstil; de modernistiska principerna om form efter funktion i kombination med en högre grad av detaljer och variation i det arkitektoniska uttrycket. Fasader i puts och marmor. Välbevarad exteriör och interiör.

Rådhuset

Byggnadens äldsta del, nuvarande östra längan, uppfördes år 1795–1798 efter ritningar av Carl Fr. Frendenheim. I början av 1900-talet tillkom ytterligare tre byggnadskroppar som slöt kvarteret och idag består byggnaden av fyra längor kring en sluten gård. Även portiken mot torget tillkom då efter Gustaf Lindbergs ritningar. Byggnadsminne, välbevarad exteriör från tidigt 1900-tal.

Fredrikskyrkan

Fredrikskyrkan började byggas den 9 september 1720 och invigdes 1744. Kyrkan brann vid stadsbranden 1790 men klarade sig betydligt bättre än Trefaldighetskyrkan. 1805-1806 restaurerades kyrkan och försågs med koppartak efter ritningar av Olof Tempelman, därefter har större restaureringar och reoveringar genomförts 1913-15, 1967-68, 1997-98 samt 2015-18. En av de främsta exemplen på romersk barock i Sverige.

Biblioteket 1986. Foto Christer Peterson/Sydöstran

Rådhuset före 1905.

Fredrikskyrkan på 1950-talet.

Beskrivning av attribut - autenticitet

Lokalisering

Lokaliseringsattributet är i denna tolkning kopplat till två avläsbara företeelser; marinbasens lokalisering, samt stadens topografi i förhållande till att den är förlagd i skärgården.

En stor del av attributet är kopplat till den aktiva marinbasen, som har opererat på samma plats sedan 1680-talet. Läget var idealiskt ur perspektivet av en befäst flottbas, och motiverade den enorma kostnaden som ett anläggande av en ny stad innebar.

Utöver detta så är stadens läge på öar i en skärgård unik; den komplicerade topografin på huvudön Trossö kom dock att visa sig vara en utmaning att tämja för anläggandet av den civila staden.

Av ekonomiska skäl var sprängning för att jämna ut topografin ovanligt. Bostadshusen under de första århundradena byggdes i trä med källare direkt på berget, vilket gav större delen av den civila staden en ganska lantlig karaktär, en stor kontrast till de officiella och offentliga byggnaderna. Även efter de stora saneringarna på 1900-talet där äldre trähusbebyggelse ersattes av hyreshus så har topografin fortsatt att följas och plansprängning har varit ovanligt.

Ett av de främsta läsbara karaktärsdragen kopplade till stadens topografi är att de mest framstående byggnaderna i den civila staden placerades på Trössos högsta punkt, Stortorget. De "mindre viktiga" byggnaderna i den civila staden byggdes på de sluttande markerna mellan höjdpunkten och havet, vilket förstärkte upplevelsen av topografin. Denna ordning följdes mer eller mindre fram till slutet av 1800-talet, då tekniska framsteg inom husbyggarkonsten samt nya ekonomiska villkor för den civila medelklassen resulterade i ökade höjder av icke-offentliga byggnader över hela ön. Under det följande seklet har nybyggnadsprojekt i allmänhet inte beaktat denna ordning, vilket den 12 våningar höga byggnaden på fastigheten Skanze 7, byggd 1973 på en av Trossös lägsta punkter, visar (se s. 43). Trots de förändringar som staden har genomgått är de topografiska förutsättningarna fortfarande möjliga att uppleva, särskilt på vissa delar av ön.

Relevanta citat från SoOUV

Authenticity

"The Naval Port of Karlskrona is authentic in terms of its location and setting, forms and designs, and materials and substances, as well as some of its uses and functions."

Karlskrona 1815. Trossös sluttande topografi var tydligt avläsbar fram till början av 1900-talet. Gouache av Johan August Anckarsvärd (1783-1874). Uppsala Universitetsbibliotek

Beskrivning av attribut - autenticitet

Design, utformning och material

Trots de många stadsbränderna och de storskaliga rivningarna som drabbat den civila staden, finns en stor del historiska miljöer bevarade sedan 1600- och 1700-talet, särskilt i de delar som är kopplade till marinbasen, samt byggnader och miljöer som ligger på de mindre öarna kring Trossö inom världsarvets gränser.

Den civila staden uppvisar ett stort och mångsidigt byggnadsbestånd, som visar stadens historia från slutet av 1600-talet fram till idag; från de monumentala barockbyggnaderna som var en produkt av Stormaktstiden, ståtliga stadsgårdar byggda av de mer prominenta invånarna på Trossö till de små karaktäristiska trähusen på Björkholmen som ursprungligen byggdes för och av varvsarbetare, hantverkare och båtsmän; 1800-talets modernitetsexponenter som fångelset, hotell, teatrar, boulevarder och parker; de rikt utsmyckade stenbyggnaderna vid Ronnebygatan som manifesterar den framväxande civila borgarklassen i slutet av 1800-talet; de funktionalistiska byggnaderna som representerar folkhemmet, den växande rikedomen och den socialt fokuserade ekonomin i mitten av 1900-talet; de postmodernistiska byggnaderna som byggdes runt bostadsutställningen på 1990-talet; samt

nyare arkitektur kopplad till Karlskrona som världsarv och turiststad.

Eftersom Karlskrona är en levande stadsmiljö avser attributet i denna tolkning byggnader och historiska miljöer med hög autenticitet kopplade till världsarvet från stadens samtliga tidsperioder. Det är inte begränsat till en viss tidsperiod. Som exempel kan nämnas flyghangarerna på Stumholmen, givna exponenter för världsarvet men egentligen utan koppling till barockstaden. Hangarerna är tydliga exponenter för hur staden har utvecklats under tid för att svara mot nya behov.

Som ett exempel på sentida bebyggelse som kan anses vara en del av attributet är Marinmuseum, en väsentlig del av världsarvet byggt år 1997, samt dess tillbyggnad från 2014, båda uppförda i stilar representativa för deras tid.

Relevanta citat från SoOUV

Brief synthesis

“The Naval Port of Karlskrona, which includes installations that illustrate its subsequent development up to the present day, is the best preserved and most complete of the surviving European naval cities.”

Hangarerna och Marinmuseum. Foto: Visit Karlskrona/Håkan Linder.

Authenticity

“The Naval Port of Karlskrona is authentic in terms of its location and setting, forms and designs, and materials and substances, as well as some of its uses and functions.”

Integrity

“While the city plan is preserved and the original vision for and planned functions of the city are still legible today, the majority of the property is part of a living urban environment facing continual pressures for change.”

Beskrivning av attribut - integritet

Bevarad stadsplan med kvartersstruktur

Ett av huvuddragen i Karlskronas världsarvsutnämning är dess välbevarade rutnätsplan och kvartersstruktur med barockdrag, som går tillbaka till stadens grundande. De diagonala gatorna skapar skarpt vinklade stadskvarter, accentuerade av byggnaderna i dessa delar.

Genom de omfattande rivningar som genomfördes under mitten av 1900-talet har stadsplanen i delar försvagats. Genom ett medvetet förhållningssätt till nytillskott i stadsmiljön kan upplevelsen av den ursprungliga stadsplanen stärkas.

Relevanta citat från SoOUV

Brief synthesis

“The city was designed by Quartermaster General Erik Dahlbergh in a grid plan with Baroque features, and included the complete range of necessary functions: naval base facilities, military fortifications and defences, a shipyard, a civil city with trade and administration, supply areas, areas for provisions, and residential areas for groups from various levels of society. The city’s architects and planners were inspired by precedents such as the Venetian Arsenal, the French naval city of Rochefort, and the English city of Chatham. Karlskrona in turn influenced subsequent naval bases and cities of this type.”

Integrity

“All the elements necessary to express the Outstanding Universal Value of the Naval Port of Karlskrona are located within the boundaries of the 320.417-ha serial property, including the city of Karlskrona and its grid plan”

1742. De diagonala gatorna skär genom rutnätsplanen som omger Stortorget. Amiralitetspalatset hade vid denna tid ersatts av bastionen Wachtmeister, vilket gjorde Stortorget till centralpunkten i den civila staden. Bildkälla: Krigsarkivet

Hörnet på kvarteret Rådmanne, vars skarpa vinkel tas upp i bebyggelsen. Byggnaden på hörnet är byggnadsminnesförklarad. Foto: Mattias Eklund 2017.

Beskrivning av attribut - integritet

Den historiska stadens tydliga avgränsning

Karlskrona ligger i Blekinges skärgård och under de första århundradena låg den civila staden huvudsakligen på Trossö.

Access till staden var huvudsakligen begränsad till sjövägarna under de första århundradena, med endast träbroar mellan Trossö och Pantarholmen mellan 1682-1839. Så småningom växte staden ur de ursprungliga öarna och växte norrut i slutet av 1800-talet och framåt. Stora delar av havet mellan Trossö och fastlandet fylldes ut, särskilt under 1900-talet.

Trots dessa förändringar, och att entrén till staden norrifrån är något odefinierad sedan Österleden invigdes 1971, är den historiska staden fortfarande tydligt definierad när man väl kommer in till Landbron söder om järnvägsstationen. Själva namnet Landbron syftar på den tidigare träbron.

Relevanta citat från SoOUV

Brief synthesis

“The Naval Port of Karlskrona, a serial property, operate as a naval base.”

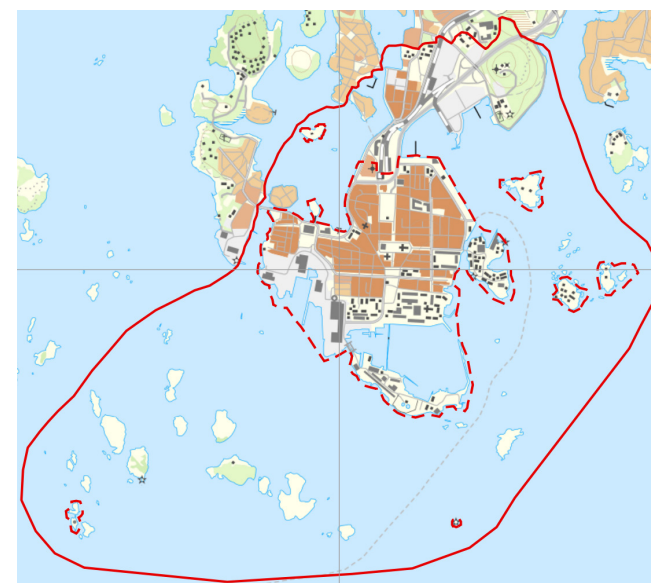
Integrity

”All the elements necessary to express the Outstanding Universal Value of the Naval Port of Karlskrona are located within the boundaries of the 320.417-ha serial property, including the city of Karlskrona and its grid plan”

“The boundaries of the property adequately ensure the complete representation of the features and processes that convey the property’s significance”

Karlskrona 1684.

Karlskrona idag, med världsarvets gränser markerade.

Beskrivning av attribut - integritet

Historisk stadssiluet

Den historiska stadssiluetten är en essentiell del av världsarvet, även om den inte uttryckligen nämns i OUVn. På följande sidor, genom ett antal historiska och samtida bilder som avbildar staden från norr, diskuteras framväxten av den nuvarande siluetten.

Relevanta citat från SoOUV

”All the elements necessary to express the Outstanding Universal Value of the Naval Port of Karlskrona are located within the boundaries of the 320.417-ha serial property, including the city of Karlskrona and its grid plan”

”While the city plan is preserved and the original vision for and planned functions of the city are still legible today, the majority of the property is part of a living urban environment facing continual pressures for change”

Karlskrona från Bryggareberget, januari 2022. Foto: Alexander Tiger.

Beskrivning av attribut - integritet

Historiska avbildningar av Karlskronas siluett

1709

På grund av de topografiska förhållandena på Trossö, Karlskronas huvudö, har kyrkorna dominerat siluetten i alla avbildningar som vetter mot ön sedan stadens grundande.

Några av de tidigaste bilderna som visar siluetten finns i bilderna som gjordes som förlagor till gravyrerna i tredje volymen av *Suecia Antiqua et Hodierna*, en samling gravyrer av Eric Dahlbergh.

I gravyren till höger, graverad 1709, är Trefaldighetskyrkan (C. *Templum Germanicum*) och dess klocktorn (D. *Campanile*, riven 1862) de dominerande byggnaderna i bildens mitt. Fredrikskyrkan var ännu inte byggd när gravyrens förlaga ritades.

Admiralitetsskyrkan (B. *Templum Admiralis*) framstår i bilden som lika hög som Trefaldighetskyrkan, vilket inte stämde; *Suecia Antiqua et Hodierna*-samlingen var ett propagandaverktyg i vilket städernas och större byggnaders storlek överdrevs. Dock var övriga byggnader kring Stortorget vid tiden små och få, och Trefaldighetskyrkan bör ha varit den överlägset mest dominerande byggnaden i siluetten vid tiden.

Carlskrona versus meridiem
Aveelen, Johannes van den, 1655-1727 (gravör)
Dahlbergh, Erik, 1625-1703 (kommissarie)
Bildkälla: Suecia Antiqua et Hodierna. Kungliga biblioteket.

Beskrivning av attribut - integritet

Historiska avbildningar av Karlskronas siluett

1783

Utsikten över stadens öar från fastlandet har varit ett populärt motiv att måla av. En av de äldre målningarna är en akvarell av Elias Martin, där Fredrikskyrkan och Trefaldighetskyrkan med sitt klocktorn nästan ensamma utgör Trossös silhuett. Konstnären stod förmodligen på Britas berg när han skissade motivet, med landbron som förband staden med fastlandet i förgrunden.

Målningen producerades 7 år före den förödande stadsbranden 1790, där över 400 byggnader gick förlorade.

Vyn som målades av har efterhand förändrats markant, vilket främst beror på tillkomsten av en fast landförbindelse, igenfyllningarna mellan Trossö, holmarna och fastlandet, samt tillkommande bebyggelse uppförd kring sekelskiftet 1900.

Utsigt af Carlscrona med Pantarholmen. Akvarell av Elias Martin 1783.
Bildkälla: Kungliga biblioteket

Beskrivning av attribut - integritet

Historiska avbildningar av Karlskronas siluett

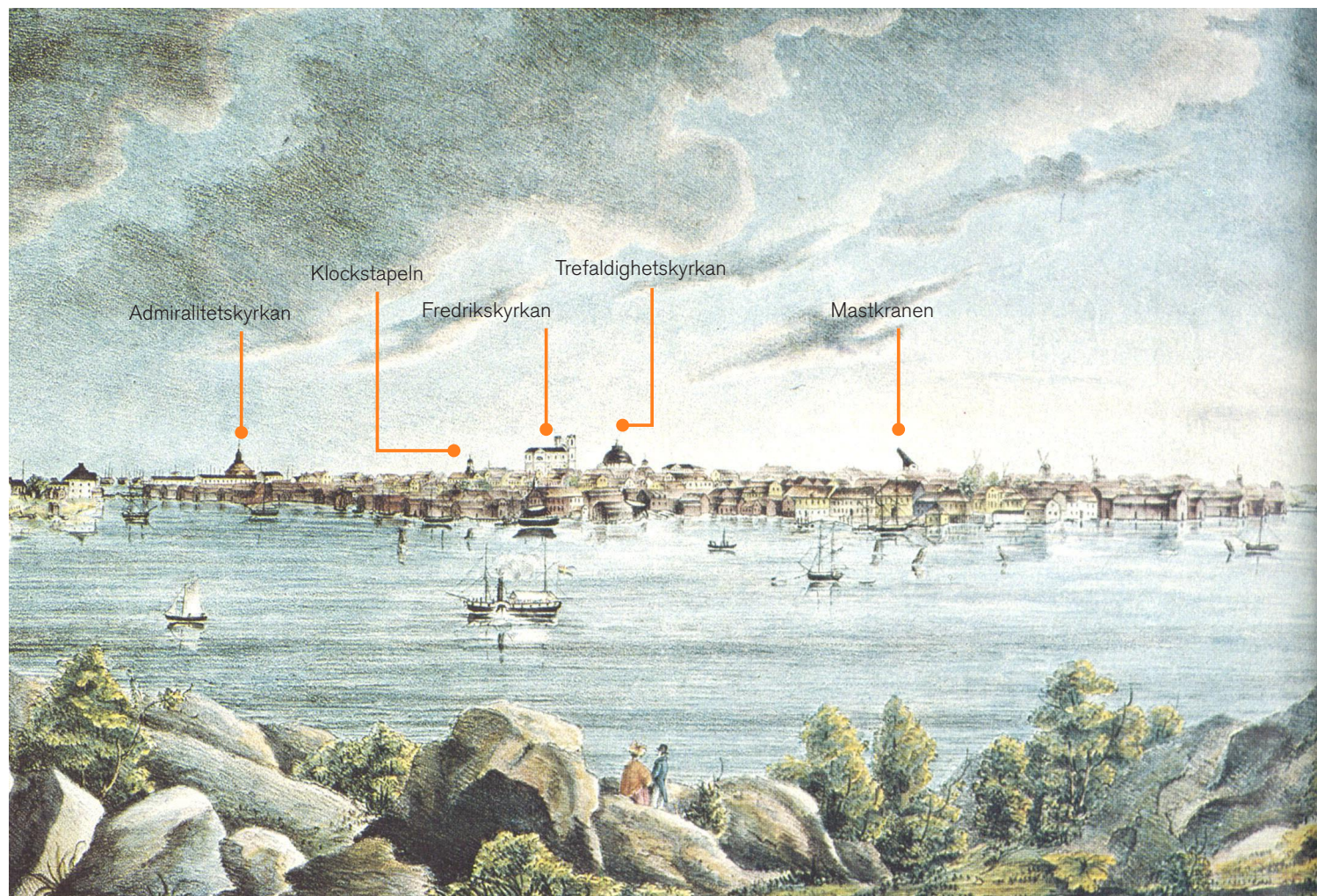
1834

Lithografin till höger skapades av O. Andersson år 1834. Vyn är från Wämö, norr om Trossö. Längst till vänster är Stumholmen synlig.

Proportionerna är sannolikt något överdrivna i bilden, samt antalet byggnader på Trossö. Trefaldighetskyrkan är exempelvis nästan lika hög som Fredrikskyrkan i bilden, trots att dess nyklassiska kupol som tillkom 1802 var lägre än den ursprungliga vilken förstördes i branden 1790.

Bilden förmedlar dock trovärdig upplevelse av hur stadens landmärken måste ha upplevts i förhållande till den låga trähusbebyggelsen som dominerade den civila delen av staden.

Mastkranen, byggd 1803-1806, är synlig till höger i bilden. Kranen byggnadsminnesförklarades 1969.

Karlskrona från Wämö 1834. Lithografi av O. Andersson. Bildkälla: Blekinge museum.

Beskrivning av attribut - integritet

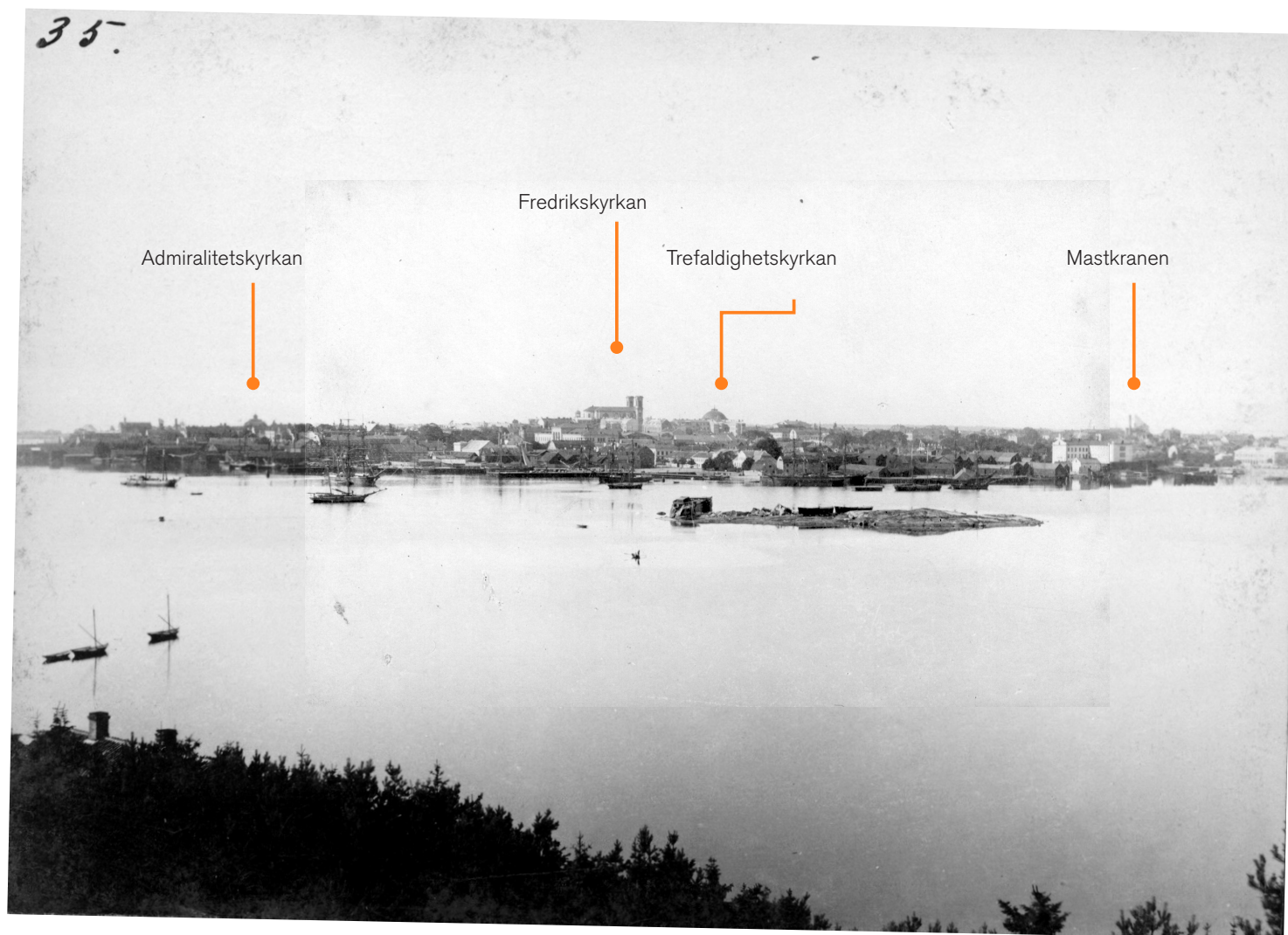
Historiska avbildningar av Karlskronas siluett

1895

Ett tidigt fotografi av staden taget av Karl Emil Karlson, som etablerade sin fotostudio i staden 1885. Fotografiet är taget från Bryggareberget, en känd utsiktspunkt med god utsikt över Trossö och stadens andra öar.

Efter att centrala Trossös norra delar drabbades av den förödande stadsbranden 1887 ersattes de tidigare träbyggnaderna norr om Stortorget med modern, högre stenstadsbebyggelse med fasader i puts och natursten. Några av dessa är synliga mellan kyrkorna centralt i bilden. Dessa byggnader var mellan 3-6 våningar höga vilket var en betydlig höjning från de tidigare trähusen, men kom att få sällskap av ännu högra byggnader de kommande åren.

Vid denna tid var Fredrikskyrkan fortfarande dominant i siluetten medan Trefaldighetskyrkan hade börjat byggas för; endast dess kupol var vid denna tid fortfarande synlig medan dess nedre delar skyldes av de nya byggnaderna i kvarteret som numera heter Riksbanken.

1895 (ca). Foto: Karl Emil Karlson, Karlskrona. Bildkälla: Blekinge museum

Beskrivning av attribut - integritet

Historiska avbildningar av Karlskronas siluett

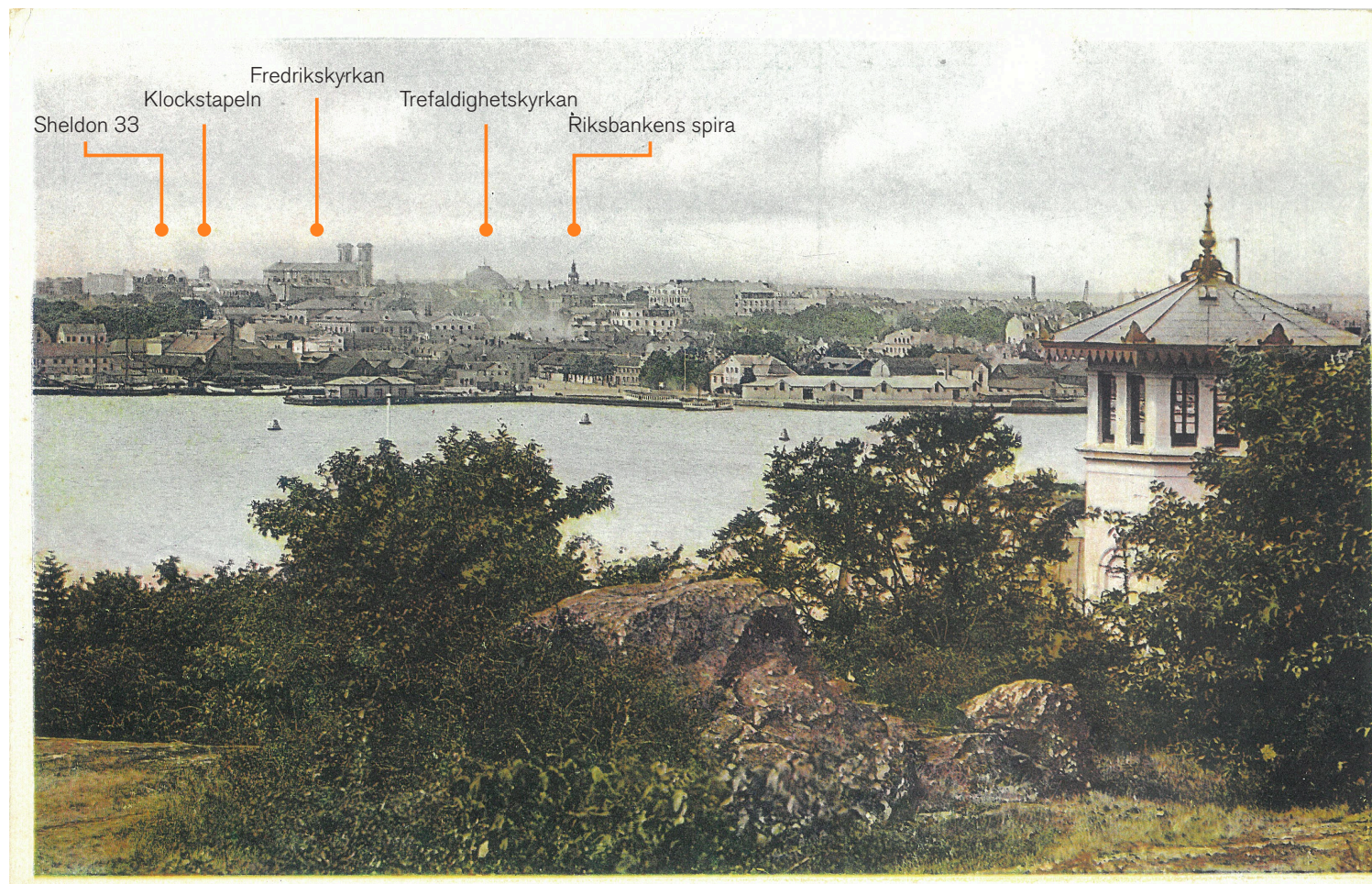
1910 (ca)

Ett färglagt, odaterat vykort från tidigt 1900-tal. Jugendbyggnaden på Ronnybygatan 19, Sheldon 33, byggt 1907 är synligt till vänster om Klockstapel.

Byggnaden var en av de högsta vid tiden och dess effekt på siluetten var att upplevelsen av Trossös topografi jämnades ut något; Stortorget och dess monumentalbyggnader låg på öns högsta punkt, och ön och dess byggnader sluttade ner mot stränderna.

Till höger om Trefaldighetskyrkan syns tornet tillhörande Riksbanken, uppförd 1903-04. Tornet blev en accent i siluetten vilken konkurrerar med trefaldighetskyrkans spira.

Byggnaden närmast kameran till hör ritades av Helgo Zettervall på 1880-talet. Byggnaden hade en mycket synlig placering på Bryggareberget, och fick smeknamnet *Synvillan*. Villan revs på 1960-talet.

1910 (ca). Färglagt vykort.

Beskrivning av attribut - integritet

Historiska avbildningar av Karlskronas siluett

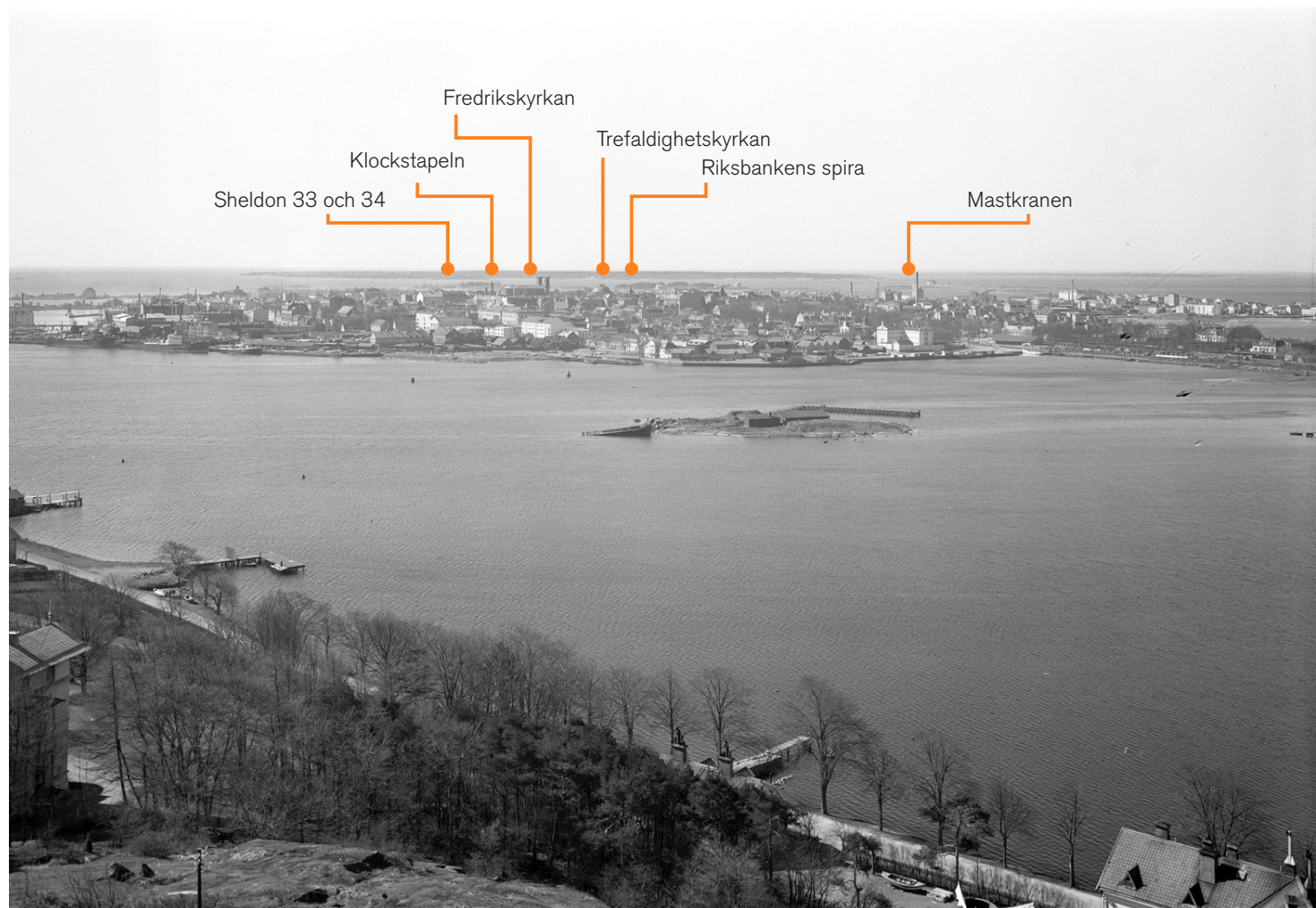
1940-tal

Ett annat fotografi från Bryggareberget, taget från en punkt något åt nordväst jämfört med foto-grafiet på förra sidan. Villan Synvillan är synlig i det nedre vänstra hörnet.

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet byggdes relativt höga tegel- och betongbyggnader runt Ronnebygatan, efter stadsbranden 1887. Några av dessa byggnader var banker byggda med dyra fasadmaterier och tak accentuerade med torn, såsom Riksbanken (1903-04) vilken omnämndes på förra sidan. Jugend-byggnaden Sheldon 33 åtföljdes av en lika hög granne år 1936 när det funktionalistiska bostadshuset på Sheldon 34 byggdes.

Siluetten kompletterades också med höga industriskorstenar synliga till vänster och höger på bilden.

Den lilla ön mitt i bilden, Hattholmen, blev en del av oljehamnen när en stor del av havet mellan Trossö och fastlandet fylldes igen.

Utsikt på 1940-talet. Foto: okänd. Bildkälla: Blekinge museum

Beskrivning av attribut - integritet

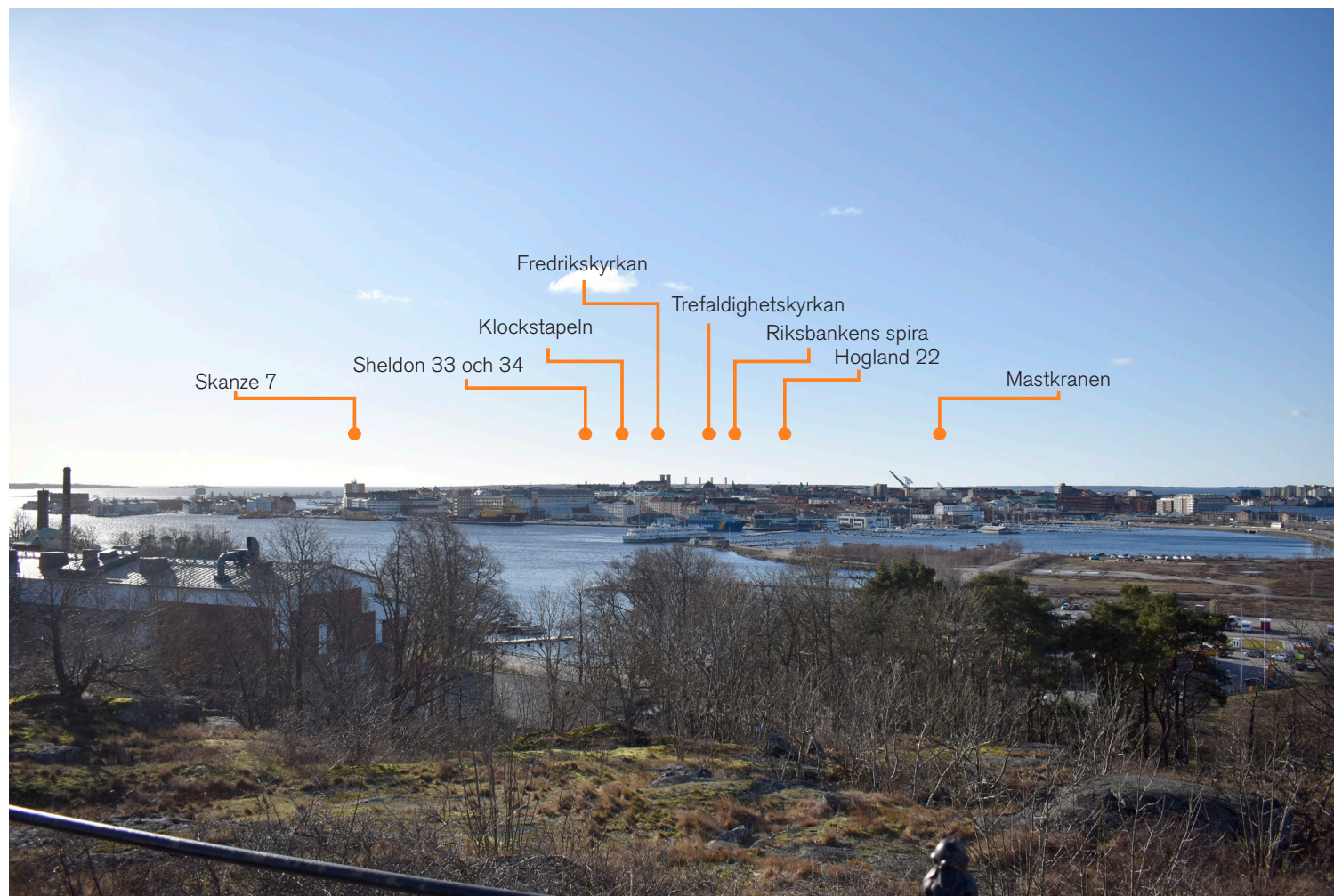
Karlskronas siluett - nuläge

2022

Fotografiet är taget från Bryggareberget 2022 och representerar nuläget.

Från denna utkikspunkt har man fortfarande en bra utsikt över främst den civila staden, och platsen besöks ofta av turister av denna anledning. Karlskrona är ur denna vinkel en modern stad med sina många lager av kulturarv synligt. I den centrala delen av staden domineras siluetten fortfarande av Fredrikskyrkan och Trefaldighetskyrkans kupol samt Amiralitetsklockstapeln. Som nämnts i tidigare bilder har bostadshus och affärsfastigheter från början av 1900-talet jämnat ut effekten av de ensamma monumentala byggnaderna i siluetten. Bortom Trefaldighetskyrkan anas Karlskronavarvets byggnader, vilka trots att de påverkar den äldre historiska siluetten också har en positiv inverkan på den övergripande upplevelsen av världsarvsattributen eftersom både den civila och marina staden kan ses samtidigt.

Till vänster i bilden accentuerar det 12 våningar höga bostadshuset på Skanze 7 Trossös östra hörn. Byggnaden uppfördes 1973 och var ursprungligen tänkt att vara 14 våningar högt med ytterligare två lika höga byggnader i närheten.

Beskrivning av attribut - integritet

Karlskronas siluett - nuläge

2019

Fotografiet är taget från Bryggareberget 2019 och föreställer ett inzoomat perspektiv på den nuvarande siluetten (inga större förändringar har påverkat siluetten i detta perspektiv sedan 2019).

Som framgår av den tidigare bilden domineras siluetten i den centrala delen av staden av Fredrikskyrkan och Trefaldighetskyrkans kupol samt Amiralitetsklocktornet. Framför dem är bostadshus och affärsfastigheter från början av 1900-talet med sina kopparklädda torn och exponerade brandväggar synliga.

Som bakgrund till Trefaldighetskyrkan dominerar Karlskronavarvets byggnader. Längst bort i bilden markerar Aspös grönska horisonten.

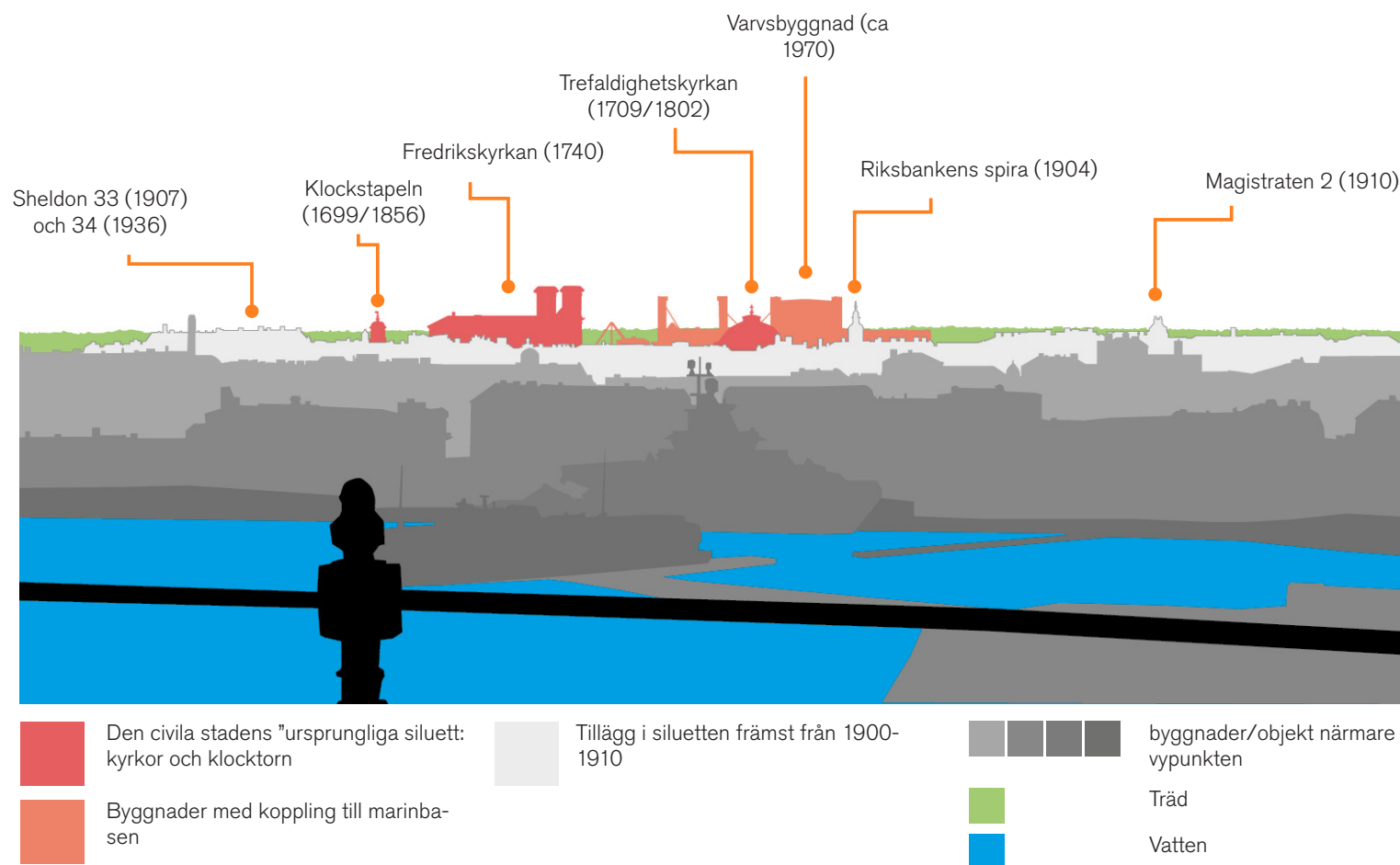
Beskrivning av attribut - integritet

Karlskronas siluett - nuläge

Nuläge - analys

I illustrationen till höger har siluetten brutits ner till sina grundläggande former och färgkodats för att visuellt förtydliga beståndsdelarna, liksom avstånden från vypunkten.

Syftet är att tydligt identifiera de olika element som utgör siluetten, och lättare bedöma vilken inverkan ett tillägg skulle medföra.

HERITAGE IMPACT ASSESSMENT

Beskrivning av de föreslagna ändringarna

Bakgrund

Karlskrona posthus har sedan 1988 använts som vårdcentral. Under våren 2015 klagade personal på hälsobesvär efter att ha arbetat i lokalerna. Problemen ledde till att verksamheten flyttade till tillfälliga lokaler under hösten 2015.¹ Efter att Landstingets fastighetsavdelning låtit göra en byggnadsteknisk utredning konstaterades omfattande problem med bland annat fukt- och mögelskador, kolstybb i mellanbjälklag, bristfällig dränering, cancerogena PAH:er i golv och brister i ventilation.² Lokalerna har sedan dess stått tomma.

Karlskrona kommun har undersökt möjligheterna att bygga en ny byggnad för ett kulturhus sedan 2006, då stadsbiblioteket och kulturskolan är i behov av större lokaler, samt att det saknats en central plats där världsarvet har kunnat presenteras.

Planer på att bygga ett kulturhus i kvarteret Bonde föll på att länsstyrelsen nekade rivning av byggnaden på Borgmästaregatan 6, ett trähus uppfört 1885.³

Efter att det tidigare postkontoret dömts ut har planerna inriktats mot dess tomt. Efter att olika förstudier kring möjligheterna att placera Kulturhuset på denna plats genomförts inleddes 2019 en arkitektävling.

Förslaget

Den föreslagna byggnaden är ritad av Dorte Mandrup A/S, vinnarna i arkitektävlingen. Det aktuella förslaget är en reviderad design, efter kritik mot projektet från Riksantikvarieämbetet och ICOMOS. Förslaget beskrivs i nästa del av detta kapitel.

Beskrivning av byggnaden som föreslås att ersättas

Det före detta posthuset byggdes 1942 och ersatte då två byggnader från 1790 (en tredje intilliggande revs 1973 för att rymma postens cykelparkering). Byggnaden har genomgått omfattande förändringar i interiören och i mindre utsträckning exteriören. Ursprungliga dörrar och fönster byttes ut 1984. År 1988 ändrades interiören helt när byggnaden byggdes om till vårdcentral. Fasaden mot torget har till viss del behållit sin karaktär, övriga fasader och interiörer har förvanskats.

Nuvarande skick och teknisk status

Efter klagomål från personalen på vårdcentralen stängdes vårdcentralen på grund av dess hälsovådliga förhållanden; en teknisk rapport utförd 2016 av Conservator AB konstaterade förekomsten av cancerogena polycykliska aromatiska kolväten, tungmetaller, mögel, fuktskador och brister i ventilationen.

Byggnaden är otjänlig att användas i nuvarande skick. I den tekniska rapporten rekommenderades rivning av byggnaden, alternativt rivning av interiören ner till dess till dess murar, och omfattande åtgärder avseende ytterväggar, fönster, tak, alla våningar inklusive källare och vind, ventilation och avlopp.

Hur relaterar posthuset till OUV?

De attribut som beskrivs i Karlskronas rSoOUV är huvudsakligen kopplade till stadens planering som en europeisk örlogsstad, där Stortorget utgör en central punkt i barockplanens centralaxel. Posthuset förhåller sig till planen genom att i sin huvudfasad ligga dikt an mot kvartersgränsen, vars form kommer ur de tidigaste skisserna på stadsplan upprättade av Tessin d.ä. Byggnaden bidrar även till att sluta torgrummet åt söder, vilket exempelvis inte vattenborgen gör. Posthusets ursprungliga planer hade med ett utbyggnadsalternativ åt öster,

vilket aldrig realiserades trots att byggnaden som stod på dess planerade plats revs 1973. Detta har inneburit att kvartersformens skarpa vinklar försumrats visuellt i kvarterets båda norra hörn.

Byggnaden och dess (ursprungliga) funktion relaterar till OUVn genom att den är en del av den civila staden. Då byggnaden i nuläget står tom och är i behov av omfattande åtgärder för att kunna användas har detta värde begränsats till dess visibilitet i stadsbilden och de associationer den eventuellt ger boende och tidigare brukare av byggnadens tidigare funktioner.

I Appendix 3A i *Guidance to Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage properties* (2011) finns en graderingsskala vars syfte är att gradera enskilda objekts värde utifrån internationell, nationell, regional och lokal nivå. Skalan utgår från bebyggelse och historiska miljöer i världsarvssammanhang och har därför en hög lägstanivå. Graderingen *Low* innebär exempelvis inte ett lågt kulturhistoriskt värde. Dock ska den ställas i relation till att bebyggelse som är värderad som *Very high* är i nivå med Taj Mahal.

1. "Trossö vårdcentral kan rivas", *Blekinge Läns Tidning* 2016-06-13

2. Byggnadsteknisk utredning. Conservator AB 2016-01-26

3. "140-åring i vägen för kulturhus", *Blekinge Läns Tidning* 2016-09-14

HERITAGE IMPACT ASSESSMENT

Skalan är enligt följande:

- *Very high*
- *High*
- *Medium*
- *Low*
- *Negligible*
- *Unknown potential*

Objekt som kvalificerar sig högst upp på skalan, *Very high*, är ”*sites or structures of acknowledged international importance inscribed as of universal importance a WH property. / Individual attributes that convey OUV of the WH property. / On the buildings or urban landscapes of recognised international importance.*”

Posthuset bedöms ligga på graderingen *Low*: ”*Locally listed buildings. / Historic (unlisted) buildings of modest quality in their fabric or historical associations. / Historic townscape or built-up areas of limited historic integrity in their buildings, or built settings.*”

Posthuset är utpekad i Blekinge läns museums inventering från 1994 (*locally listed*), den är dock relativt förändrad interiört och exteriört samt har tappat

sitt kontinuitetsvärde vilket innebär att den kan beskrivas som att det är en byggnad med ”*modest quality in their fabric [...]*”.

I ICOMOS *technical review* konstaterades det att bibehållandet av byggnaden inte är nödvändigt för att behålla världsarvets OUV, men ICOMOS rekommenderar att byggnaden tas i beaktning som utgångspunkt för en vidareutveckling av platsen.⁴

Eftersom fasaden mot torget är den del av byggnaden som fortfarande har en del av den ursprungliga karaktären bevarad övervägdes möjligheten att behålla fasaden i ett tidigt skede. Denna idé förkastades dock senare av projektgruppen av arkitektoniska och kulturhistoriska skäl.

Skydd för världsarvet i svensk lagstiftning - Riksintresse för kulturmiljövården

I Karlskrona RSoOUV anges vilka lagrum som skyddar världsarvets värden.

Karlskrona är ett riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap 6 § MB.

Motivering: Residensstad, svenska flottans huvudstation sedan 1680-talet och en av Europas bäst bevarade exempel på örlogsstad som genom påkostad arki-

⁴ *technical review, Ref.: CLT/WHC/ EUR/21/13143*

tektur, tekniskt innovativa anläggningar och den ståndsmässigt anlagda civila staden med omgivande befästningar och försörjningssystem visar på den svenska stormaktstidens ambitioner att utöka och upprätthålla en maktställning i Europa och runt Östersjön. Speglar tydligt statsmakternas inflytande bakom stadsbildningar under 1500- och 1600-talen. (Stadsmiljö; residensstad, garnisonsstad, Kvarnmiljö)

I Riksantikvarieämbetets yttrande avseende förslaget gjordes bedömningen att kulturhusförslaget inte innebar påtaglig skada på riksintresset, även om förslaget innebär att riksintressets uttryck försvagas.⁵

I det fördjupade kunskapsunderlaget för riksintresset, vilket togs fram i samband med att riksintressetexten reviderades, finns ett kapitel vilket innehåller en Samlad bedömning av känslighet och tålighet. Följande citat avser Stortorget:

”Stortorget yta och öppenhet med den omgivande bebyggelsens monumentala karaktär är känsligt för tillskott eller förändringar som minskar den storslagna öppenheten. Vid nybyggnation bör ofentliga byggnader eller andra öppna och tillgängliga byggnader prioriteras runt Stortorget framför t.ex. bostadshus.

Nya byggnader kring torget bör utfor-

⁵ RAÄ yttrande, Dnr RAÄ-2020-1804, s.

mas med en hög arkitektonisk ambition och i skala underordna sig kyrkorna och rådhuset. Trossös heterogena karaktär är generellt tåligt för kompletteringar av ny bebyggelse i stadens många lucktomter. Kompletterande bebyggelse bör placeras i liv med gatan, följa kvartersindelning och anpassa sig till kvarterets skala och karaktär. Den till topografin anpassade stadssiluetten med den dominerande Fredrikskyrkan på Trossös högsta punkt är känslig för bebyggelse som bryter upp den jämna skalan, försvårar läsbarheten av öns särpräglade topografi eller som utmanar kyrkans dominans.”⁶

⁶ Fördjupat kunskapsunderlag för riksintresset för kulturmiljövård Karlskrona [K15], s. 38

Beskrivning av det reviderade förslaget

Övergripande beskrivning

Denna beskrivning är kortfattad och fokuserar på de aspekter som är relaterade till konsekvensanalysen. För en mer uttömmande beskrivning hänvisas till de dokument som presenteras av Dorte Mandrup A/S.

Förslaget innebär uppförandet av ett nytt kulturhus vilket ersätter det tidigare posthuset vid Stortorget i hörnet av kvarteret Sjöstjärna. Byggnaden är placerad på den nuvarande byggnadens fotavtryck, men sträcker sig även ut på den obebyggda parkeringen i kvarterets östra kant och får samma utsträckning som stadshotellet på rakt motsatt sida om torget. Byggnaden är högre än den nuvarande; dess högsta del är cirka 24,5 meter. Fasaden är halvtransparent, täckt med ett raster av glaserade keramiska plattor med sandstensdetaljer, perforerad med större fönster med karmar i ek. De keramiska elementen är böjda som konkava, halva ovaler likt abstraherade barocka kartuscher. Tillsammans med fasadens glaspartier skapar de byggnadens halvgenomsiktliga beklädnad där glasets reflektion och keramikens glasering syftar till att reflektera Stortorget byggnader och himlen. Innanför rastret är meningen att de ekklädda innertaken ska skynta sett från gatunivå.

Byggnadens högsta punkt ligger i det nordvästra hörnet och pekar mot torgets mitt. Det vågformade taket alluderar till barockens teatraliska drag och syftar till att avsluta byggnaden upptill i form av en sorts krona.

Innehåll

Byggnaden avser husera ett antal kulturellt relaterade användningsområden; bottenvåningen innehåller en black-box, en världsarvsutställningslokal, ett konstgalleri, en turistbyrå, ett café, ett utrymme som kan användas som en liten scen samt faciliteter. Andra och tredje våningen innehåller biblioteket med tillhörande användningsområden. Den fjärde våningen innehåller restaurangen.

En rendering av det reviderade förslaget. Dorte Mandrup A/S.

Beskrivning av det reviderade förslaget

Revideringar av förslaget

Till följd av kritiken mot det tidigare förslaget som framfördes av Riksantikvarieämbetet och ICOMOS, har ett reviderat förslag tagits fram. Förändringarna syftar till att adressera kritiken gällande byggnadens höjd och påverkan på stadssiluetten, dess fasadmaterial, samt kontrasten mot den omgivande historiska miljön. I följande kapitel beskrivs effekten av dessa förändringar.

Justerad byggnadshöjd

Den norra fasaden, som vetter mot torget, har sänkts med 1-2 meter, för att minska påverkan på siluetten i långdistansvyerna. Sänkningen syftar också till att öka förslagets underordning i relation till kyrkorna samt kontrasten mot torget.

Förslagets volym mot söder har trappats ner för att mildra övergången mot den småskaliga bebyggelsen söder om fastigheten.

Fasadmaterial

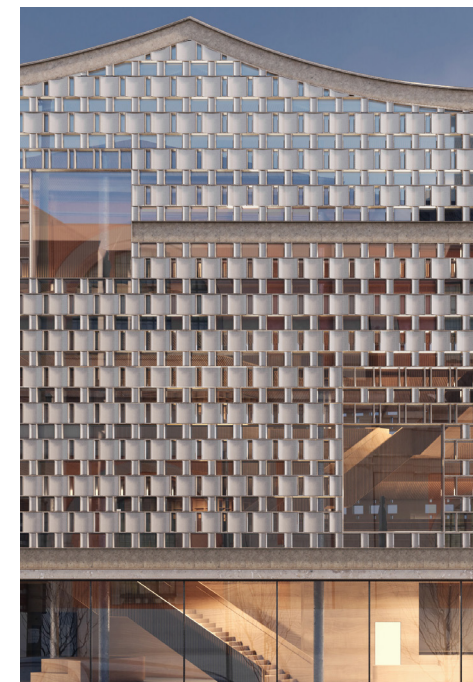
Fasadmaterialsvalen har uppdaterats och förtydligats.

Kornischer i sandsten har lagts till för att dela upp fasaden horisontellt. Kornischerna använder samma typ av sandsten som förekommer på kyrkorna. De keramiska plattor som utgör ett raster över fasaden har bibehållits, men dess utformning har studerats vidare för att åstadkomma en sandstensliknande kulör. Den sammanlagda effekten blir en subtil skillnad i skillnad i nyans och materialitet mellan de två fasadmaterialet, där byggnaden fortfarande upplevs som en helhet.

Färgpaletten och användningen av projektspecifika högkvalitativa material syftar till att uppfylla attributet *Stortorget som ett offentligt rum*. Den uppdaterade fasaden anspelar på de offentliga byggnaderna runt torget, både barockkyrkorna samt konserthuset och biblioteket men skiljer sig medvetet från de mörkare färgskalorna hos de intilliggande icke-offentliga bostadshusen med deras tegelfasader.

Volymens proportioner

Med det gyllene snittet som utgångspunkt så har volymen anpassats för att öka samspelet med barockkyrkorna, samtidigt som det samtida uttrycket bibehålls. Den adderade horisontella kornischen som skiljer de två våningarna åt överensstämmer med Fredrikskyrkans och Trefaldighetskyrkans kornischer. Syftet med denna förändring är att ta hänsyn till attributet *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer* genom att minska kontrasten mellan volymen och kyrkorna men ändå lägga till ett nytt lager till den historiskt och gestaltungs-mässigt varierade paletten av byggnader som inramar torget.

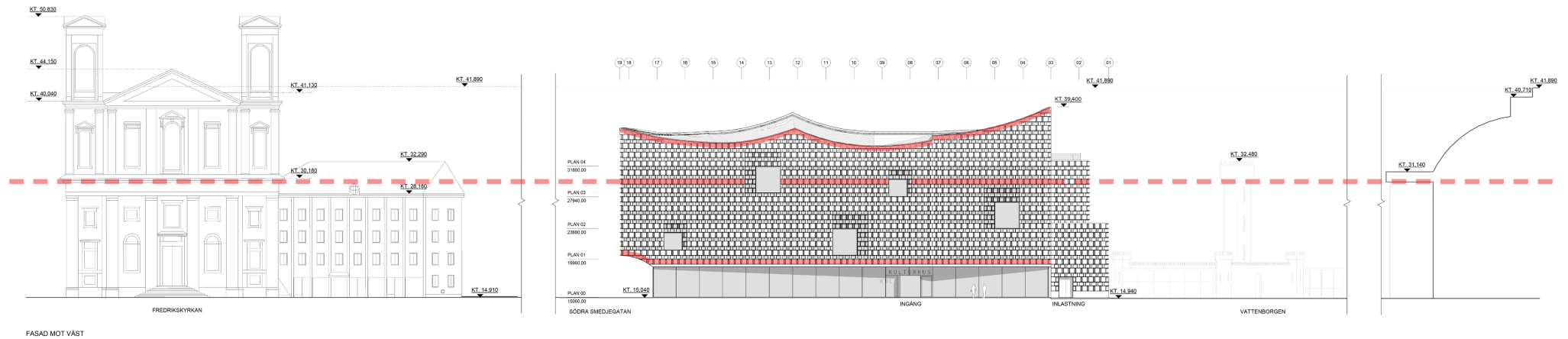

Ceramic panels: Double fire effect glaze ceramic tiles
Cornice: Sandstone

Beskrivning av det reviderade förslaget

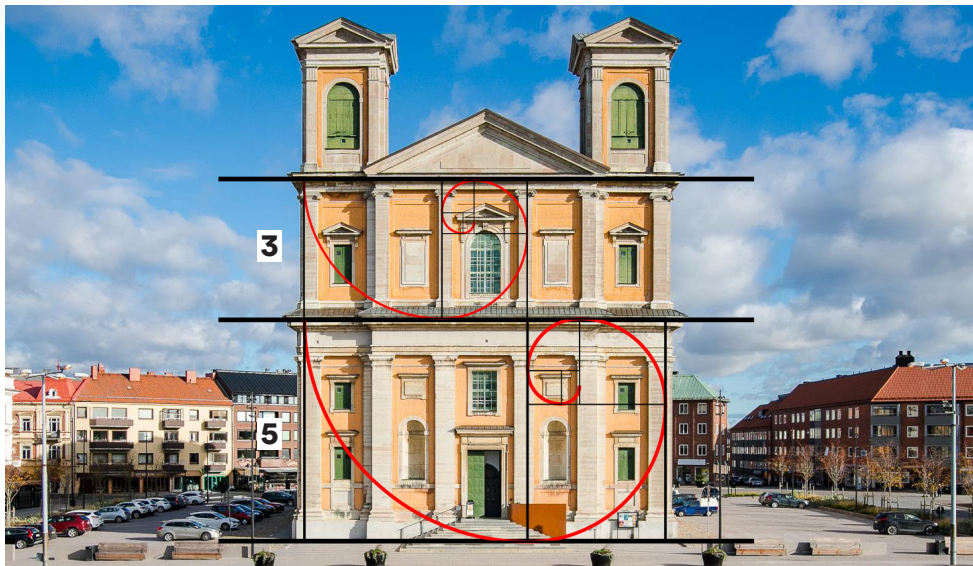
Revised design

Cornice aligns with Fredrikskyrkan

Frederikskyrkan

Analysis of proportions - golden ratio

Revised design

Sandstone cornice at top, bottom and average golden ratio - vertical line thickened at facade kink

Beskrivning av det reviderade förslaget

Den föreslagna byggnaden i förhållande till rutnätsplanen

Den aktuella tomten saknar en komponent planmässigt sedan rivningen av trähuset i hörnet 1973, vilket beskrivs i den kulturhistoriska orienteringen tidigare i detta dokument. Förslagets byggnad syftar till att återställa detta genom att lägga till en skarp vinkel för att framhäva kontrasten mellan Södra Smedjegatans strålgata och Stortorget, på samma sätt bebyggelsen i hörnen av Södra Smedjegatan - Östra Prinsgatan, och Borgmästaregatan - Västra Prinsgatan skapar skarpa vinklar.

Stadsstrukturen innan rivningen av hörnbyggnaden

Nuvarande stadsstruktur.

Nuvarande stadsstruktur med förslaget inlagt (markerat i orange).

Morbror Rubens hus i hörnet av kvarteret innan det revs 1973. Bild hämtad från boken Karlskrona 300 år: 1679-1860.

Kvarterets hörn i nuläget. Foto: Mattias Eklund 2017

Kvarterets hörn i förslaget. Visualisering: MIR

Vyer för att bedöma påverkan - sekvens

Infarten från norr är den enda landvägen in till Trossö. 1681-82 byggdes de första broarna som förband ön med fastlandet. Dessa ersattes 1839 med den stenlagda Landbron, vilken kom att utgöra grunden för den successiva utfyllnaden av marken under de kommande århundradena. Sjövägarna till Karlskrona har sedan grundläggandet dominerat ankomsterna till staden men efterhand har ankomsten från landvägen kommit att bli viktigare efter anläggandet av järnvägen (invigd 1874) och knappt 100 år senare invigningen av Österleden (1971).

Vyn mot staden från fastlandet har varit ett populärt motiv att måla av, och en av de äldre målningarna är en akvarell av Elias Martin, i vilken Fredrikskyrkan och Trefaldighetskyrkan i princip ensamt utgör Trossös siluett.

I takt med utfyllningarna av marken mellan fastlandet och Trossö samt uppförandet av senare bebyggelse, främst kring sekelskiftet 1900, har siluetten norrifrån förändrats markant. Landmärkena är dock fortfarande möjliga att uppleva i viss mån.

På följande sidor undersöks upplevelsen av siluetten längs Österleden norrifrån i en sekvens av bilder för att utröna i vilken mån förslaget innebär en förändring av upplevelsen vid ankomst bilvägen.

Vyerna är hämtade från Google Streetview och har jämförts med stadens 3D-modell.

Sammanfattning av påverkan

I det reviderade förslaget har den norra fasaden sänkts med en till två meter, och byggnaden är inte längre synlig från de valda vyperna. Påverkan från infarten bedöms därmed som obefintlig.

Invigningen av Österleden, sett från Bryggareberget 1971-12-06. Foto: Sydbild, Karlskrona. Bildkälla: Blekinge museum

Vyer för att bedöma påverkan - sekvens

Vid Pantarholmens sydöstra del börjar Trossös siluett att uppenbara sig, med Fredrikskyrkan som centralpunkt (markerad med blå pil). Det föreslagna kulturhuset är inte synligt från vypunkterna.

Vyer för att bedöma påverkan - sekvens

Ju närmare ön en kommer kompletteras den äldsta historiska siluetten med senare tillskott såsom Ericssons fabriksbyggnad (1947, röd pil) och fängelset (1851, grön pil). Den föreslagna volymen är skynd bakom Fredrikskyrkan (blå pil) i vy 3. I vy 4 skyns den av framförliggande bebyggelse i kvarteren mellan Kungsplan och Norra Smedjegatan.

Vyer för att bedöma påverkan - distansvyer

För att studera förslagets påverkan på attributet *Historisk stadssiluet* har fyra distansvyer valts ut, två från vattnet och två från land. Vyerna är valda av kommunen och är tagna från platser där förslagets volym går att se samt inte omfattas av fotoförbud; förslaget är synligt från fler platser i vattnet men urvalet föll på en vy som går att se från Aspöfärjan. Polenfärjan går längre österut men upplevelsen av vyn har bedömts som likvärdig. I den förra versionen av HIAN användes enbart fotografier tagna med zoomobjektiv. I föreliggande version har dessa kompletterats med fotografier tagna utan zoom, vilka bättre förmedlar den faktiska upplevelsen från de valda vypunkterna, och den påverkan som förslaget innebär.

Sammanfattning av påverkan

Den tillkommande volymens påverkan i vyerna från land bedöms som liten; volymen är synlig men den historiska stadssiluetten påverkas inte i någon egentlig utsträckning. I vyn från vattnet bedöms förslaget ha en negativ påverkan utifrån att kyrkornas dominans får konkurrens visuellt sett. Det reviderade förslagets sänkta höjder innebär att påverkan bedöms som liten.

Distansvy 1 - från Aspöfärjan - med zoomobjektiv

Nuläge

Förslag

Nuläge

Vyn är tagen från Aspöfärjan, mellan bastion Hafsfrun och bastion Kungshäll. Trefaldighetskyrkan och Fredrikskyrkan sticker upp ovanför den framförliggande byggnadsmassan som ur denna vy i hög grad består av byggnadsminnesförklarade byggnader med koppling till värdsarvsvärdet, både ur den civila och maritima stadens perspektiv; från vänster syns det ståndsmässiga Länsresidenset, uppfört 1911 och byggnadsminne sedan 1993. Till höger om residenset syns Callerholmska schweizervillan och bakom de von Otterska gården, båda uppförda på 1700-talet innan stadsbranden 1790 och

byggnadsminnesförklarade. Ytterligare till höger närmast vattnet syns Hollströmska magasinet från 1780-talet, med nuvarande utseende från 1889 och byggnadsminne sedan 1982. Mellan de sistnämnda ligger ett flertal jugend- och funkisflerbostadshus som värderats högt i kulturmiljöprogrammet. Till höger om Hollströmska magasinet syns Bataljon Sparre, vars byggnadsminnesförklarade skol- och kasernbyggnader som tidigare tillhörde Marinen har en direkt koppling till världsarvets attribut.

Attribut som potentiellt påverkas är

- *Historisk stadssiluett*

Konsekvens

I vyn är förslaget möjligt att se mellan de båda kyrkorna. Förslagets arkitektoniska uttryck med ett välvt, i någon mån segelduksliknande tak, är synligt.

Det mesta av volymen är något lägre än bostadshuset framför den till höger, medan dess spets når samma höjd som skorstenarna.

Det föregående förslaget bedömdes påverka attributet Historisk stadssiluett negativt; Förslaget skulle bidra till en utjämnad siluett som hade inneburit att de viktigaste landmärkena, även om de påverkades indirekt, skulle bli något mindre framträdande. Det nuvarande

förslaget har sänkts och effekten blir att det ser ut som en förlängning av taklinjen i de föregående byggnaderna, medan dess spets markerar det som något annat än ett bostadshus.

Distansvy 1.2 - från Aspöfärjan

Nuläge

Nuläge

Fotografiet är taget från motsvarande vy, utan zoomobjektiv för att ge en mer korrekt bild av hur staden upplevs från färjan. Marinbasen till vänster i bild har maskerats.

Förslag

Konsekvens

Konsekvensen bedöms vara likvärdig som i bedömningen av det inzoomade montaget.

Distansvy 2 - från Bryggarberget - med zoomobjektiv

Nuläge

Nuläge

Vyn är tagen från Bryggarberget, nordost om Trossö. Från utkikspunkten har en god vy över främst den civila staden, men även den marina delen av staden kan anas. Siluetten domineras av Amiralitetsklockstapeln, Fredrikskyrkan och Trefaldighetskyrkan, vilka dock även får konkurrens av bankbyggnader kring Ronnebygatan från början av 1900-talet och bostadshus från samma tid. Bortanför Trefaldighetskyrkan är Karlskronavarvets byggnader påtagliga, vilka trots att de påverkar den historiska siluetten har en positiv inverkan på upplevelsen av världsarvets attribut genom att både den civila och maritima staden upplevs.

Attribut som bedöms påverkas är

- Historisk stadssiluett

Förslag

Konsekvens

Den föreslagna volymen syns mellan klockstapeln och Fredrikskyrkan. Attributet *Historisk stadssiluett* påverkas något negativt då den tydliga avslutningen på Fredrikskyrkans kor förläckas; förslaget byggnad ser ut att "sticka ut" från kyrkan. Det sänkta reviderade förslaget innebär att byggnaden håller sig under trädlinjen i bakgrunden, vilket innebär att klockstapeln och Fredrikskyrkan är de enda komponenterna i denna del av siluetten vilka fortsatt bryter trädlinjen. Påverkan ur vyn bedöms som liten; den historiska siluetten som den upplevs idag är i huvudsak intakt.

Distansvy 2 - från Brygggarberget

Nuläge

Fotografiet är taget från motsvarande vy, utan zoomobjektiv för att ge en mer korrekt bild av hur staden upplevs från berget.

Konsekvens

Konsekvensen bedöms vara likvärdig som i bedömningen av det inzoomade montaget.

Distansvy 3 - from Blå port - med zoomobjektiv

Nuläge

Nuläge

Vyn är tagen med zoomobjektiv från Blå port. Även i denna vy dominerar Fredrikskyrkan siluetten medan Trefaldighetskyrkan fått konkurrens av framförliggande byggnader i kvarteret Riksbanken, uppförda efter stadsbranden 1887. Den tidigare Riksbankens torn är i denna vy högre än Trefaldighetskyrkans spira.

Attribut som bedöms påverkas är

- *Historisk stadssiluett*

Förslag

Konsekvens

Den föreslagna volymen går att skönja precis till höger om Fredrikskyrkan. Attributet *Historisk stadssiluett* påverkas något negativt då Fredrikskyrkans västtorn förflackas; även här ser förslaget ut att "sticka ut" från kyrkan, även om det sänkta förslaget innebär att denna effekt minskat markant. Påverkan ur vyn bedöms som liten; den historiska siluetten som den upplevs idag är i huvudsak intakt.

Vyer för att bedöma påverkan - distansvyer

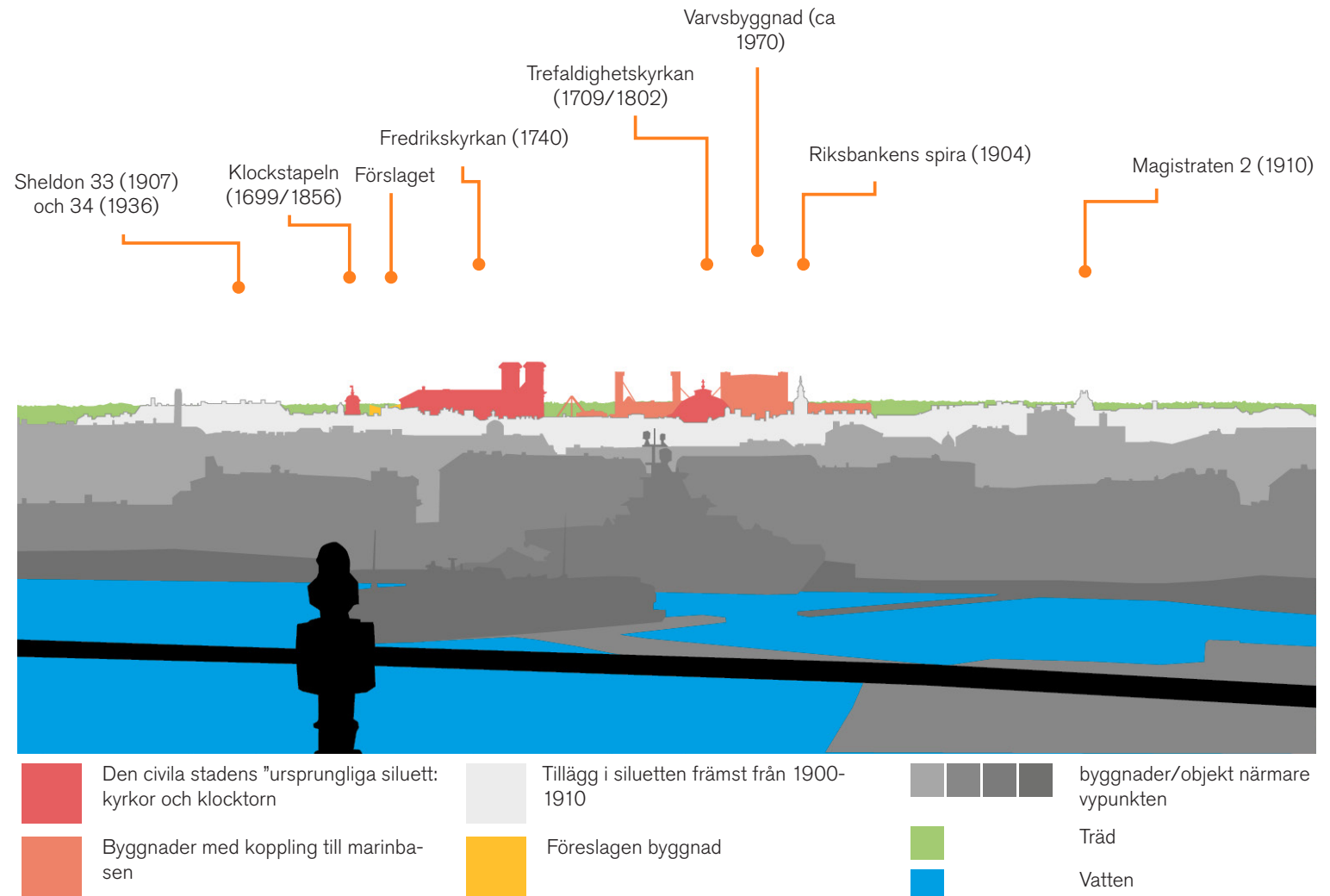
Förslag - analys

I illustrationen till höger har siluetten brutits ner till sina grundläggande former och färgkodats för att visuellt förtydliga beståndsdelarna, liksom avstånden från vypunkten.

Syftet är att tydligt identifiera de olika element som utgör siluetten, och lättare bedöma vilken inverkan ett tillägg skulle medföra. I denna illustration har även förslaget markerats.

Förslaget är synligt öster om Fredrikskyrkan (till vänster i bilden).

Byggnaden hålls sig under trädlinjen och skyls huvudsakligen av framförliggande bebyggelse.

Vyer för att bedöma påverkan - närvyer

För att bedöma påverkan på förslaget i dess närvy har sex vyer tagits fram i vilka föreslagen byggnad är mer eller mindre synlig. Vyer där byggnaden inte syns har inte tagits med. Platserna är mer eller mindre frekventerade. Siffrorna hänvisar till respektive beskrivning av vyerna på kommande sidor.

Vyer där förslaget inte syns är markerade med rött.

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 1 - Vy från Klaipedaplatsen - nuläge

Klaipedaplatsen fungerar som en port till torgrummet från norr. Från platsen ser man Trefaldighetskyrkan, vattenborgen, kungastayn, klockstapeltornet och trähusbebyggelse i kvarteret Sjöstjerna. Bortanför posthuset syns tornet på Zackrissonska huset, ett av stadens mest välbevarade ungdomhus uppfört 1906.

En ny visuellt framträdande exponent i torgrummet kan vid okänslig utformning få en negativ effekt på torgrummets arkitektoniska kvalitéer.

Attribut som bedöms påverkas i vyn är:

- *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*
- *Stortorget som offentligt rum*

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 1 - Vy från Klaipedaplatsen - förslag

Den föreslagna volymen är synlig till vänster om Vattenborgen, bakom Öresund 1. Volymen upplevs i denna vy fortsätta riktningen som takfoten på Öresund 1 anger, även om den föreslagna byggnadens spets är något högre.

Attributet välbevarade byggnader och historiska miljöer påverkas negativt utifrån att det tidigare postkontoret försvinner och att bakomliggande byggnader skyls, däribland tornet på jugendhuset i kvarteret Ehnemark.

Effekten bedöms som måttlig; sett ur vyn agerar inte berörda byggnader blickfång och sekvensen med vattenborgens torn, Karl XI-statyn, klockstapeln och Trefaldighetskyrkan, vilka utgör visuella målpunkter i vyn, bibehåller deras respektive visuella integritet.

Det reviderade förslaget har sänkts med 1-2 meter mot torget, men det är fortfarande en stor volym i detta sammanhang. Attributet *Stortorget som offentligt rum* påverkas positivt genom den nya målpunkten som kulturhuset innebär också är innebär en visuell målpunkt i vyn.

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 2 - Vy från turistbyrån - nuläge

Vyn är tagen från turistbyrån vid kvarteret Sheldons sydvästra del. Sett ur vyn har den aktuella tomten en hög visibilitet. På tomten fanns fram till 1973 en mindre byggnad i trä i tomtens hörn vilken tydligt markerade kvarterets form och därmed stadsplanens avläsbarhet.

Attribut som bedöms påverkas i vyn är:

- *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*
- *Stortorget som offentligt rum*
- *Bevarad stadsplan med kvartersstruktur*

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 2 - Vy från turistbyrån - förslag

Den tillkommande volymen är sett ur vyn en ny, imponant pjäs i områdets ensemble av byggnader. Genom de topografiska förutsättningarna dominerar fortfarande Fredrikskyrkan genom att den fortsatt upplevs som markant större än intilliggande byggnader, den nya volymen inräknad. Bakomliggande trähusbebyggelse i kvarteret Sjöstjerna skyls i viss mån, men är fortfarande i huvudsak möjlig att uppleva. Det reviderade förslaget har sänkt den nedersta volymen mot söder för att möta trähusbebyggelsen, vilket är påtagligt i montaget.

Volymens skarpa hörn mot torget innebär en positiv förstärkning av upplevelsen av attributet *Bevarad stadsplan med kvartersstruktur*, där ett av stadplanens viktigare barocka drag återskapas och förstärks.

Den reviderade fasadutformningen adderar en sandstenskornisch som delar fasaden horisontellt utifrån gyllene snittets princip. Greppet är hämtat från Fredrikskyrkans fasad och syftar till att spegla dess fasadordning, utan att tappa det samtida uttrycket.

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 3 - Vy från Kyrkogatan - nuläge

Nuläge

Kyrkogatan är en del av den för stadsplanen viktiga öst-västliga axeln. Fredrikskyrkan agerar fond ända från Stumholmen och gatan är viktig genom kopplingen mellan några av den maritima och civila stadens viktigaste landmärken (Slup- och barkaskjulet respektive Fredrikskyrkan). Från Kyrkogatan är det aktuella kvarteret synligt först relativt nära Stortorget, därav vypunkten. Från den valda punkten är även Trefaldighetskyrkan synlig. Tegelbyggnaden som avslutar kvarteret till vänster är militärhemmet, ritat av Arthur von Schmalensee 1951 och genom dess ursprungliga funktion har det en koppling till Örlogsstaden Karlskrona och därmed världsarvets attribut.

Attribut som bedöms påverkas i vyn är:

- *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*
- *Stortorget som offentligt rum*

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 3 - Vy från Kyrkogatan - förslag

Förslag

Den föreslagna volymen går att skönja bortanför militärhemmet.

Vattenborgens torn, skyls. De båda kyrkorna agerar fortsatt blickfång,

Från den valda vyn bedöms påverkan på upplevelsen av världsarvsattributen som liten.

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 4 - Vy från korsningen Alamedan - Amiralitetstorget - nuläge

Vyn är tagen från korsningen Alamedan - Amiralitetstorget, där Fredrikskyran är synlig bortanför den lägre trähusbebyggelsen i kvarteret Sjöstjerna. Direkt till höger i bild ligger det före detta högre läroverket för flickor uppfört 1895, med en sentida tillbyggnad i tegel bakom. Bortanför tillbyggnaden ligger Zackrissonska huset från 1906, vars torn är placerat i kvarterets hörn och därmed markerar den för stadsplanen viktiga strålgatan Södra Smedjegatans korsning med Östra Prinsgatan.

Attribut som bedöms påverkas i vyn är:

- *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 4 -

Vy från korsningen Alamedan - Amiralitetstorget - förslag

Den föreslagna volymen reser sig bakom trähusbebyggelsen och täcker Fredrikskyrkans långhus. Påverkan på attributet Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer bedöms som negativ utifrån att den historiska siktlinjen samt den visuella kopplingen mellan kvarteret Sjöstjernas trähusbebyggelse och Fredrikskyrkan försvagas. Påverkan bedöms som måttlig till stor.

De topografiska förutsättningarna i den specifika vyn innebär att den föreslagna byggnaden skulle behöva sänkas markant för att minska påverkan, vilket skulle få konsekvenser för byggnadens möjligheter att husera det önskade innehållet.

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 5 - Vy från klockstapelornet - nuläge

Från Klockstapelornet finns en av stadens viktigare vyer mot den nord-sydliga huvdaxeln i vilken ett flertal av den civila stadens viktigaste byggnader är synliga. Sommartid skyler dock trädens lövverk bebyggelse som ligger väster och öster om axeln, varpå den valda vyn har anpassats så att den är vinklad mellan träden mot posthustomten.

Vyn domineras av den gamla skolans byggnader; den vita byggnaden till vänster är själva skolbyggnaden uppförd 1825. Till höger om den ser man lärarbostadens rödfärgade gavel. Snett bakom till vänster skymtar ett flerbostadshus från 1911 och därbakom Fredrikskyrkans kor. I borte ändan av torget syns kontors- och bostadshuset från 1970-talet i kv Sheldons sydvästra hörn. Det sistnämnda har ingen koppling till OUVn och dess attribut.

Attribut som bedöms påverkas i vyn är:

- *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 5 - Vy från klockstapeltornet - förslag

Från den vadla vyn innebär förändringen en påtaglig förändring gentemot nuläget. Ur vyn döljs Fredrikskyrkan i princip helt, och den föreslagna volymen får en dominerade karaktär gentemot den framföriggande trähusbebyggelsen. Påverkan på attributet *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer* bedöms som negativ. Storleken på påverkan bedöms som stor.

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 6 - Vy från rådhuset - nuläge

Vyn är tagen från rådhusets trappa vinklat mot posthustomten.

Bebyggelse som är synlig i vyn är från vänster Fredrikskyrkan (1744), bostadshus i kv Hjulhammar (1962), posthuset (1944), bostadshus i kv Ehnemark (1903), vattenborgen (1863), en välbevarad stadsgård med gårdsmiljö (1792) och Trefaldighetskyrkan (1709/1791).

Från vyn är en eventuell tillkommande volym på posthustomten som mest påtaglig. En tillkommande volym på denna plats kommer innebära ett påtagligt tillägg till torgets ensemble med en stor påverkan visuellt. Torgets storlek innebär en tålighet gentemot tillägg i form av karaktärstarka komponenter, men det är viktigt att tillkommande volymer underordnar sig Fredrikskyrkan höjdmässigt samt att arkitekturen håller en hög kvalitet.

Attribut som bedöms påverkas i vyn är:

- *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*
- *Stortorget som offentligt rum*

Vyer för att identifiera påverkan - närvy 6 - Vy från rådhuset - förslag

Ur vyn bedöms påverkan på attributet *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer* som måttlig till stor utifrån att posthuset försvinner och därmed även småskaligheten i mötet mellan kvarteret och torget.

Attributet *Stortorget som offentligt rum* bedöms påverkas positivt utifrån kulturhusets potential att skapa ett mer levande torg under fler timmar på dygnet, där offentliga byggnader utgör en större andel än i nuläget.

Förslagets reviderade fasadutformning adderar en sandstenskornisch som delar fasaden horisontellt utifrån gyllene snittets princip. Greppet är hämtat från Fredrikskyrkans fasad och syftar till att spegla dess fasadordning, utan att tappa det samtida uttrycket. Från denna vypunkt är greppet särskilt tydligt.

Vyer från vilka förslaget inte är synligt

Bilden är tagen från hörnet av Hantverkaregatan och Borgmästaregatan, med riktning österut mot torget. Avståndet till den föreslagna byggnaden är ungefär 175 m.

Bilden är tagen i Hoglands park, mot sydost. Fredrikskyrkans torn är synliga bakom den före detta riksbanken. Avståndet till den föreslagna byggnaden är ungefär 435 m.

Bilden är tagen nära Landbron, på hörnet av Östra Vittusgatan och Norra Kungsgatan mot söder. Avståndet till den föreslagna byggnaden är ungefär 470 m.

Bilden är tagen strax norr om hörnet av Ronnebygatan och Norra Kungsgatan mot söder. Avståndet till den föreslagna byggnaden är ungefär 175 m.

11. Bilden är tagen vid korsningen Stenbergsgränd och Norra Smedjegatan mot söder. Avståndet till den föreslagna byggnaden är ungefär 175 m.

12. Bilden är tagen från Fortifikationsgatan mot väster. Avståndet till den föreslagna byggnaden är ungefär 145 m.

Sammanfattning - Heritage Impact Assessment

Vilka värden påverkas?

Identifierade attribut som är av relevans för utredningen är:

Attribut kopplade till autenticitet:

- *Marinbasens obrutna kontinuitet*
- *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*
- *Stortorget som offentligt rum*
- *Lokalisering*
- *Design, utformning och material*

Attribut kopplade till integritet:

- *Bevarad stadsplan med kvartersstruktur*
- *Den historiska stadens tydliga avgränsning*
- *Historisk stadssiluett*

Identifikation av påverkan och dess storlek

Marinbasens obrutna kontinuitet

Förändringen bedöms inte påverka marinbasens kontinuitet eller fysiska uttryck.

Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer

Den föreslagna ändringen påverkar det före detta postkontoret, medtaget i Blekinge museums inventering 1994 som en byggnad av kulturhistoriskt värde. Den fördjupade studien som genomfördes 2017 kom fram till att uttrycken för de kulturhistoriska värdena är begränsade till fasaden mot torget, som fortfarande har inslag av den ursprungliga karaktären. ICOMOS yttrande säger att är bevarandet av byggnaden inte nödvändig för att behålla världsarvets OUV, även om ICOMOS rekommenderar att man tar postkontoret som utgångspunkt för en utveckling av fastigheten.

Vattenborgen, byggnadsminne sedan 1969, är den närmaste grannen till den föreslagna byggnaden. Byggnadsminnesförklaringen är begränsad till själva fastigheten och anger följande skyddsföreskrifter:

“1. Byggnaden må ej utan riksantikvariens samtycke rivas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.

2. Tomten nr 3 i kv Sjöstjerna må ej utan riksantikvariens samtycke ytterligare bebyggas eller bli föremål för annan väsentlig ändring.

3. Byggnaden skall ägnas för dess bestånd erfoderligt underhåll.”

Kulturhusförslaget påverkar inte dessa skyddsföreskrifter, även om borgen visuellt påverkas.

Fredrikskyrkan norr om förslagens tomt är kyrkligt byggnadsminne. Kyrkan påverkas inte heller direkt av förslaget, men dess synlighet påverkas från vyer söder om torget.

Söder om den föreslagna byggnaden ligger stadsgårdar och skolbyggnader från 1800-talet vilka i hög grad kan räknas in som exponenter för attributet *Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer*.

Dessa påverkas indirekt av den större volym som förslaget innebär, vilket ger dem en ny fond från vypunkter söder om kvarteret, och därmed förändrar relationen med torget och Fredrikskyrkan.

Grannbyggnaden öster om förslaget

påverkas, den förmedlar dock inga attribut kopplade till OUV.

Påverkan bedöms som måttlig till stor i jämförelse med nuläget, då påverkan i första hand förändrar upplevelsen från söder.

Stortorget som offentligt rum

Påverkan på det rubricerade attributet och dess upplevelsevärde bedöms som positiv då kulturhusfunktionen, en offentlig byggnad som har potential att bidra till stadsliv under fler timmar på dygnet jämfört med nuläget, stärker värdet.

Stortorget varit den civila stadens centrum sedan stadens grundande. Nuvarande funktioner vars omfattning varit högre men minskar är kyrkorna som religiösa samlingsplatser, torget som marknadsplats, och fysiska butiker. Nuvarande funktioner som ökar är turism, där kyrkorna är essentiella, fysiska mötesplatser som inte är kopplade till kommers, och kulturaktiviteter kopplade till bibliotekets verksamhet.

Kulturhuset syftar till att mildra den negativa effekten av de två förstnämnda förändringarna genom att erbjuda utrymmen relaterade till de senare användningsområdena som beskrivs, samt lägga till andra offentliga

Sammanfattning - Heritage Impact Assessment

funktioner som en konsertscen och en restaurang. Detta underlättar den fortsatta användningen av den historiska miljön som torget är, vilket är en positiv förbättring i förhållande till att den nuvarande byggnaden, det tidigare postkontoret, inte längre är lämpligt att använda som en offentlig byggnad i sitt nuvarande skick. I förhållande till nuläget bedöms påverkan som måttlig till stor.

Lokalisering

Attributet *Lokalisering*, som det tolkats i denna rapport, bedöms inte påverkas av den föreslagna förändringen; byggnaden är placerad vid Trossös högsta punkt och bidrar inte till att jämna ut öns sluttande topografi.

Design, utformning och material

Oavsett vad man tycker om förslagets gestaltning så har det en hög arkitektonisk ambitionsnivå, där projektspecifika material som keramiska plattor och sandstensdetaljer har valts med ambitionen att skapa en dialog med de monumentala byggnaderna på torget utan att byggnaden offrar sin egen, samtida karaktär.

Byggnaden som föreslås att ersättas,

det före detta posthuset, hade vid uppförandet en förhållandevis hög ambitionsnivå, där dess gestaltning också hade ambitionen att föra en dialog med närmiljön, trots dess vid tiden avvikande fasadmaterial med gult tegel och avvikande takform. Arkitekten Lallerstedt beskrev materialvalet som att "byggnadens utseende också [är] beroende av det material man för närvarande har att arbeta med. Tegel alltså."¹ (Tegel var ett av de byggmaterial som fortfarande gick att få tag på under kriget).

Utifrån att SoOUV beskriver stadens utveckling fram till idag och stadens höga nivå på arkitektur utan att specificera en specifik tidsperiod, bedöms attributet var opåverkat då en före detta offentlig byggnad med hög arkitektonisk ambitionsnivå ersätts med en ny, offentlig byggnad med hög arkitektonisk ambitionsnivå.

Bevarad stadsplan med kvartersstruktur
Påverkan på attributet *Bevarad stadsplan med kvartersstruktur* bedöms som positiv då en byggnad i det aktuella kvarterets nordöstra del stärker den ursprungliga planens intention och återskapar en komponent i stadsbilden med kontinuitet från stadens grundande

till 1973. Genom att sluta kvarteret och återskapa den skarpa vinkeln stärks läsbarheten av barockplanen på en av de punkter där den är som mest påtaglig; i mötet mellan en strålgata och stadens centrala paradtorg innebär greppet ett återställande av planens axialitet och inneboende dramatik.

Påverkan bedöms som måttlig till stor.

Den historiska stadens tydliga avgränsning

Förslaget bedöms inte påverka det rubricerade attributet.

Historisk stadssiluet

Attributet *Historisk stadssiluet* påverkas negativt eftersom den föreslagna volymen ytterligare minskar den dominans som kyrkorna har haft på siluetten i århundraden. Det reviderade förslaget har mildrat effekten som det ursprungliga förslaget innebar genom att sänka den högsta delen av byggnaden med 1-2 meter. Från distansvyerna är byggnaden synlig, men inte längre på ett oproportionerligt dominerande vis. Påverkan är större från distansvyer från vattnet, medan påverkan är mindre från distansvyerna från land. Från Bryggareberget, den plats som tydligast fungerar som en utblick över staden

och där siluetten är som mest påtaglig, ligger de delar av kulturhuset som syns under trädlinjen, vilket innebär att den inte samläses med de delar i siluetten som når ovanför (kyrkorna, klocktornet, delar med koppling till marinbasen).

Den sammanvägda effekten bedöms som liten.

Hur kan förslagets påverkans effekter kan undvikas, reduceras, rehabiliteras eller kompenseras?

De negativa påverkans effekter som identifierats i denna rapport är kopplade till den visuella påverkan som förslaget innebär från vypunker söder om torget. En **reducerad** höjd på förslaget innebär en reducerad visuell påverkan på den *välbevarade bebyggelsen och de historiska miljöerna* i kvarteret Sjöstierna. En reducerad höjd kan dock innebära att funktioner inte får plats i byggnaden vilket i sin tur påverkar de positiva effekterna som en kulturhusetablering innebär för *Stortorget som offentlig plats*. För att **kompensera** en sådan påverkan bör dessa funktioner i möjligaste mån beredas plats i närliggande offentliga lokaler kring Stortorget.

¹ Postalt i Karlskrona. Svenska Dagbladet 1942-09-12, s. 8

Sammanfattning - Heritage Impact Assessment

Diskussion

Slutsatsen i HIAN för det tidigare förslaget (2019) var att den föreslagna funktionen kulturhus bedömdes ha en positiv påverkan på världsarvsvärdet, medan förslagets negativa påverkan kom ur förslagets höjd.

Den tidigare HIAN innehöll följande formulering:

”Att sänka den föreslagna volymen utan att tappa de funktioner som kulturhuset kräver har i diskussion med projektgruppen visat sig vara svårt; en markant förändring av det befintliga förslaget innebär också en risk att dess arkitektoniska grundidé förflackas till den grad att endast en ”låda” återstår. En symbolbyggnad som ett kulturhus kräver ett visst mått av arkitektoniskt uttryck, särskilt då det offentliga är byggherre (det offentliga ska agera förebildligt enligt det nya nationella målet för arkitekturpolitiken Prop. 2017/18:110).”

Det reviderade förslaget som denna HIA beskriver har haft som ambition att sänka byggnadshöjden samt anpassa förslaget i så hög grad som möjligt utan att den grundläggande arkitektoniska idén förvanskas. Den norra fasaden mot torget har sänkts en till två meter och den södra delen av byggnaden har,

genom att en del kontorsyta togs bort, minskats ner markant för att mildra övergången mot trähusbebyggelsen söder om byggnaden. Byggnaden är fortfarande synlig i distansvyerna, men inte längre på ett oproportionerligt dominerande vis; den historiska siluetten är i det nuvarande förslaget i hög grad fortsatt möjlig att uppleva så som den är idag. Förändringarna i fasaden vilka syftar till att bryta upp volymen utifrån principer hämtade från barockkyrkorna har också inneburit att den vertikala dominansen av byggnaden i närvyerna minskat.

Det reviderade förslaget har nått en punkt där större förändringar riskerar att förvanska den ursprungliga arkitektoniska idén. I ICOMOS yttrande påpekas det att de positiva effekterna av aktiveringen av platsen och tillförandet av kulturhusfunktionen inte kan uppväga de negativa effekterna på OUVns attribut. En förändring som innehåller de funktioner som ett kulturhus kräver, i en arkitektoniskt intressant form och på en tillgänglig tomt i den civila stadens centrum kommer dock med hög sannolikhet att medföra en negativ påverkan på några av OUVns attribut. Den befintliga byggnaden har inte bedömts vara essentiell för att bibehålla världsarvets

OUV av Länsstyrelsen eller ICOMOS, och är i nuläget inte möjlig att använda utan omfattande sanering och ombyggnationer. Dessa åtgärder kan vara svåra att motivera utifrån att de kulturhistoriska värden byggnaden har fysiskt endast är manifesterade i dess fasad mot torget, medan byggnaden i övrigt har begränsade värden. Att byggnaden ersätts är därmed högst troligt. I det fördjupade kunskapsunderlaget för riksintresset anges att ”Vid nybyggnation bör offentliga byggnader eller andra öppna och tillgängliga byggnader prioriteras runt Stortorget framför t.ex. bostadshus. Nya byggnader kring torget bör utformas med en hög arkitektonisk ambition och i skala underordna sig kyrkorna och rådhuset.”¹ Denna riktlinje stämmer väl överens med de attribut som tolkats ut ur RsoOUV-dokumentet, med tilläggen att en ny byggnad potentiellt kan stärka barockdragen i stadsplanen samt Stortorget som offentligt rum.

I Guidance on Heritage Impact Assessments, avsnitt 2-1-5, står följande: “Alla rimliga ansträngningar bör göras för att eliminera eller minimera negativ påverkan på signifikanta platser inom världsarvet. I slutändan kan det dock bli nödvändigt att balansera allmännyttan av den

¹ Fördjupat kunskapsunderlag för riksintresset för kulturmiljövård Karlskrona [K15], s. 38

föreslagna förändringen mot skadan på platsen.”

De beslutande instanserna måste nu besluta om projektet är möjligt att fortsätta i sin nuvarande riktning, och om det är förenligt med relevanta lagrum som reglerar kulturarvsaspekter vilka enligt världsarvskonventionen även ska skydda världsarvens attribut, eller om processen behöver startas om.

Impact Assessment graf

	Positiv					Negativ			
	mycket stor	stor/mycket stor	Måttlig/stor	liten	ingen	liten	måttlig/stor	stor/mycket stor	mycket stor
Autenticitet									
<i>Marinbasens kontinuitet</i>									
<i>Välbevarad bebyggelse och historiska miljöer</i>									
<i>Stortorget som offentligt rum</i>									
<i>Lokalisering</i>									
<i>Design, utformning och material</i>									
Integritet									
<i>Bevarad stadsplan med kvartersstruktur</i>									
<i>Den historiska stadens tydliga avgränsning</i>									
<i>Historisk stadssiluett</i>									

Källor

Publicerat material

Skogsberg, Jonas. *Svenska världsarv – från istid till nutid*. Växjö: Riksantikvarieämbetet/Naturvårdsverket, 2006

Hellström, Hans. *Postens byggnader genom tiderna*. Stockholm: Postfastigheter, 1996

Karlskrona: en bebyggelseinventering. Karlskrona: Kommittén för bebyggelseinventering i Karlskrona, 1970

Abrahamson, Nils (red). *Karlskrona: ett världsarv*. Karlskrona: Marinmuseum, 1999

Bo Swahn text; Sven-Olof Bergström foto. *Stortorget i Karlskrona*. Karlskrona: Skrivstugan, 1995

Hillbom, Rune, Langemark, Erik. *Karlskrona 300 år: en återblick i ord och bild. D. 1, 1679-1860*. Karlskrona: Abrahamson, 1979

Hillbom, Rune, Langemark, Erik. *Karlskrona 300 år: en återblick i ord och bild. D. 2, 1863-1930*. Karlskrona: Abrahamson, 1982

Wirén, Agnes. *Karlskrona 300 år: en återblick i ord och bild. D. 3, 1931-1973*. Karlskrona: Abrahamson, 1986

Svedberg, Olle. *Planerarnas århundrade. Europas arkitektur 1900-talet*. Stockholm: Arkitektur, 1994

Gunilla Lundahl, text; Nino Monastra, fotografi. *Arvet och framtiden: örlogshamnen i Karlskrona - förnyelse i världsarvet*. Eskilstuna: Fortifikationsverket, 2008

Örlogsstaden Karlskrona - ett världsarv. Karlskrona: Länsstyrelsen i Blekinge län, 1999

Nordisk posttidskrift: tidskrift för posten i Norden: Danmark, Finland, Island, Norge, Sverige. Gävle: Nordisk posttidskrift 1941. Nr 12

Byggmästaren: tidskrift för arkitektur och byggnadskonst. Stockholm: Bröderna Lagerströms förlag, 1942. Nr 22

Opublicerat material

Historiska uppgifter kring gatu-, vägnamn och kvartersnamn i Karlskrona. Uppgifter insamlade under åren 1965 – 2005 av Leif Karlsson, Karlskrona. Kopierad och utgiven av Blekinge museum 2006. ISBN 91-974567-5-6

Application for Inclusion on the World Heritage List - 1997

Arkiv

ArkDes ritningsarkivet

Digitala källor

Digitalt museum: digitaltmuseum.se

Blekinge museums samlingsdatabas: blm.kulturhotell.se

Carlotta: museum.helsingborg.se

Alvin: alvin-portal.org

Bilagor

Bilaga 1: *Naval Port of Karlskrona (Sweden)*, Retrospective Statement of Outstanding Universal Value (2011)

Bilaga 2: Yttrande över utredningar rörande posthuset och ett planerat kulturhus i Karlskrona

Naval Port of Karlskrona (Sweden) (871, 1998)

Retrospective Statement of Outstanding Universal Value (rSOUV)

Brief synthesis

The Naval Port of Karlskrona, a serial property situated on a Baltic Sea archipelago in south-eastern Sweden, is an extremely well-preserved example of a naval city from a time when major European powers secured their positions largely through war and battles at sea. Founded in 1680 by King Karl XI and planned from the outset as a naval city, Karlskrona was built as a new base for the fleet of Sweden, a major power at that time. The city was designed by quartermaster general Erik Dahlbergh in a grid plan with Baroque features, and included the complete range of necessary functions: naval base facilities, military fortifications and defences, a shipyard, a civil city with trade and administration, supply areas, areas for provisions, and residential areas for groups from various levels of society. The city's architects and planners were inspired by precedents such as the Venetian Arsenal, the French naval city of Rochefort, and the English city of Chatham. Karlskrona in turn influenced subsequent naval bases and cities of this type.

In addition to the city's grid plan and built infrastructure, the serial property includes large parts of the island of Trossö, where the naval base and many of its environments and buildings are located; a number of inner and outer fortifications that surround Trossö, which were intended to defend the city and the naval base; and Skårfva Manor House and the Crown Mill at Lyckeby, satellites within this larger area that are representative of the hinterland. The Naval Port of Karlskrona, which includes installations that illustrate its subsequent development up to the present day, is the best preserved and most complete of the surviving European naval cities. This is partly because it has not been affected by wars or battles, and partly because it continues to operate as a naval base.

Criterion (ii): Karlskrona is an exceptionally well preserved example of a European planned naval town, which incorporates elements derived from earlier establishments in other countries and which was in its turn to serve as the model for subsequent towns with similar functions.

Criterion (iv): Naval bases played an important role in the centuries during which naval power was a determining factor in European *Realpolitik*, and Karlskrona is the best preserved and most complete of those that survive.

Integrity

All the elements necessary to express the Outstanding Universal Value of the Naval Port of Karlskrona are located within the boundaries of the 320.417-ha serial property, including the city of Karlskrona and its grid plan; the naval dockyard and harbour; the inner fortifications at Ljungskår, Mjölmarholmen, Koholmen, Godnatt, and Kurrholmen; the outer fortifications at Drottningkärs Citadel and Kungsholms Fort; and Skårfva Manor House and the Crown Mill at Lyckeby located in the naval port's environs. The boundaries of the property adequately ensure the complete representation of the features and processes that convey the property's significance, and there is a 1,105,077-ha buffer zone. The property does not suffer unduly from adverse effects of development and/or neglect. While the city plan is preserved and the original vision for and planned functions of the city are still legible today, the majority of the property is part of a living urban environment facing continual pressures for change.

Authenticity

The Naval Port of Karlskrona is authentic in terms of its location and setting, forms and designs, and materials and substances, as well as some of its uses and functions. Various kinds of cultural environments as well as individual buildings are largely preserved. In 2005, when Karlskrona became Sweden's national marine port, its role as an active naval port was strengthened. The Swedish authorities believe that the continued use of this historical environment will provide the best protection,

and will assist in maintaining the property's authenticity. Several older buildings and constructions in the port area have been restored in order that they may be reused.

Protection and management requirements

The serial property of the Naval Port of Karlskrona consists of ten components, within which a total of 91 buildings are protected under the Swedish Ordinance for State-owned Listed Buildings. An additional 47 areas with buildings are protected by the Historic Environment Act (1988:950). (Each listing can comprise a number of buildings.) The property is also designated as an Area of National Interest and its cultural environment is protected under the Swedish Environmental Code. Karlskrona Municipality is responsible for preserving the values of this area through physical planning pursuant to the Planning and Building Act (1987). The Blekinge County Administrative Board has supervisory authority over this property. In this role, it is responsible for protecting the attributes that express the Outstanding Universal Value of the World Heritage property by ensuring that the values of the Area of National Interest are not tangibly damaged. The Board may issue statements in this respect when, for instance, Karlskrona Municipality's detailed plans are circulated for consultation. Actions taken outside the defined Area of National Interest must also ensure that this area's values are maintained. The Naval Port of Karlskrona is included in the Blekinge Archipelago Biosphere Reserve (UNESCO Man and Biosphere Programme, declared in 2011).

The serial property is owned and/or managed by a combination of public and private concerns. The Swedish Fortification Agency owns and maintains buildings and objects in the military area used by the Swedish Armed Forces, and the National Property Board owns and maintains a number of buildings, including the Drottningstjär Citadel. Both owners have long-term conservation plans. The Parish of Karlskrona manages two of the three church buildings; the Municipality of Karlskrona manages the Crown Mill at Lyckeby; and private stakeholders own the Kungshall Storehouse and Skårfva Manor House, among other components. The Blekinge County Administrative Board awards grants for the conservation of privately owned listed buildings. Their maintenance is carried out under the supervision of experts in heritage conservation. A management plan adopted in 2005 and revised in 2009 aims to preserve and develop the Naval Port of Karlskrona.

But because an evaluation of older plans has only just begun, the cultural values in large parts of the World Heritage property are currently not safeguarded. This is evident in regard to the rebuilding of certain protected buildings and in decisions involving newly declared listed buildings. Extensive new construction has taken place in some areas, and additional construction is planned within central parts of the World Heritage property.

Sustaining the Outstanding Universal Value of the property over time will require further protecting its attributes and reformulating the present management plan to ensure that these attributes are managed appropriately in the context of the ongoing development of the city and the continual pressures for change that face this living urban environment.

LÄNSSTYRELSEN BLEKINGE LÄN

Avdelningen för
Samhällsutveckling
Anna-Karin Skiöld
010-2240196

YTTRANDE

2017-04-19

Dnr 436-1503-17

1 (2)

Karlskrona Kommun
Anders Söderberg
371 83 Karlskrona

Yttrande över utredningar rörande posthuset och ett planerat kulturhus i Karlskrona

Bakgrund

Anders Söderberg, Karlskrona kommun, presenterade tre utredningar rörande posthuset i Karlskrona för Lars Olsson och Anna-Karin Skiöld, Länsstyrelsen, den 23 mars. Utredningarna består av "Karlskrona posthus. Antikvarisk förundersökning", "Heritage impact assessment. Karlskrona posthus" och "Utfåtande. Rivning av det före detta posthuset, Karlskrona". Utredningarna har tagits fram av Nyréns Arkitektkontor på uppdrag av kommunen för att utreda möjligheterna till att uppföra ett kulturhus på platsen. Kommunen önskade få del av Länsstyrelsens yttrande.

Sammanfattning

Länsstyrelsen bedömer att kommunen låtit ta fram ett gediget material som kan ligga till grund för kommande ställningstaganden inför posthusets framtid och planerna för ett nytt kulturhus. De tre rapporterna redogör för posthusets historik, kulturhistoriska värde samt en påbyggnads/rivnings påverkan på världsarvet och dess värden.

Länsstyrelsen ser sammanfattningsvis positivt på en utveckling av platsen och att planerna på ett nytt kulturhus kan komma vidare.

Synpunkter

Karlskrona posthus. Antikvarisk förundersökning
Länsstyrelsen anser att det var bra att göra en antikvarisk förundersökning av posthuset för att tydliggöra byggnadens kulturhistoriska värden. Rapporten är en bra sammanfattning över byggnadens historik. Enligt Blekinge Museums inventering från 1994 har posthuset pekats ut som "byggnad av stort kulturhistoriskt värde". Rapporten framhåller att byggnadens värde framförallt ligger i fasaden mot torget, dess anpassning till platsen och historiken kring posten och dess funktion i staden. Länsstyrelsen instämmer i den bedömningen.

Heritage impact assessment. Karlskrona posthus

Länsstyrelsen bedömer att det var motiverat att upprätta en HIA för posthuset eftersom byggnaden har en central placering i världsarvet och en förändring/påbyggnad kommer att påverka världsarvets värden. Posthuset och de planerade förändringarna har satts i relation till världsarvets OUV på ett överskådligt sätt

Länsstyrelsen anser att det är svårt att helt ta ställning till det planerade kulturhusets påverkan på världsarvet och dess OUV eftersom det inte finns några planer på hur det

Postadress	Besöksadress	Telefon/Telefax	E-post/webbplats:	Org.nr
SE-371 86 KARLSKRONA	Skeppsbrokajen 4	010-22 40 000 010-22 40 223	lansstyrelsen@k.lst.se www.k.lst.se	202100-2320

ska utformas. Eftersom kommunen vet vilken yta kulturhuset minst måste ha så är det enbart en volymstudie som redovisats.

Länstyrelsen anser att platsen är bra för ett kulturhus och att "Stortorget som offentligt rum" skulle förstärkas genom att denna funktion skulle förläggas dit. Länsstyrelsen instämmer även i att det skulle bli en positiv effekt av att kvarteret skulle bebyggas fullt ut. Karlskronas karaktäristiska stadsplan med strålgator skulle förstärkas med en byggnad med skarp vinkel. Länsstyrelsen framhåller vidare att det är viktigt att volymerna anpassas till torget i helhet men framförallt underordnar sig Fredrikskyrkan och stadens siluett. Det arkitektoniska utformningen är även den viktig och Länstyrelsen är inte övertygad om att den bästa lösningen är en om- och tillbyggnad av befintligt hus där eventuellt bara torgfasaden skulle bibehållas. Även om fasaden har höga kulturhistoriska värden är det viktigt att man ser över alternativen till utformning av en ny byggnad för att den byggnaden ska få största möjliga egenvärde arkitektoniskt.

Utlåtande. Rivning av det före detta posthuset, Karlskrona

Länstyrelsen instämmer i att posthuset besitter kulturhistoriska värden. Det är en byggnad som tydligt representerar sin tid. På ett återhållsamt men tydligt sätt har den ursprungliga funktionen förtydligats i fasaden. Länstyrelsen instämmer vidare i att en rivning skulle innebära en negativ kulturhistorisk påverkan men att världsarvets ÖUV inte skulle påverkas nämnvärt. En rivning bör ställas i relation till de alternativ som finns. Om det enbart är byggnadens fasad mot torget som ska bibehållas så bör det motiveras av att denna fasad har exceptionellt höga värden och att dessa värden skulle kvarstå trots en kraftig på- och ombyggnad.

I detta ärende har avdelningschef Lars Olsson beslutat och bebyggelseantikvarie Anna-Karin Skiöld varit föredragande.

Lars Olsson

Anna-Karin Skiöld

Nyréns Arkitektkontor
2022